

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

VÝUKA ZÁKLADŮ TOPONOMASTIKY A REÁLIÍ OBLASTI LIBERECKA V 5.ROČNÍKU ZŠ

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy

Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Autor práce: **Zuzana Horčíčková**

Vedoucí práce: PhDr. Věra Vykoukalová, Ph.D.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zuzana Horčíčková**
Osobní číslo: **P10000484**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Výuka základů toponomastiky a reálií oblasti Liberecka v 5.ročníku ZŠ**
Zadávací katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Vytvořit a realizovat výukový projekt rozšiřující znalosti a komunikativní dovednosti žáků 5.ročníků ZŠ z oblasti reálií a onomastiky místních jmen oblasti Liberecka

Zásady pro vypracování:

Prostudovat odbornou literaturu k tématu (Liberecko, obce, významné osobnosti, místní reálie, onomastická literatura, aktivizační metody výuky)

Připravit materiály k výukovému projektu

Realizovat projekt se žáky 5.ročníků

Vyhodnotit přínos projektu a shrnout závěry

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BROŽ, František. Očekávané výstupy RVP z českého jazyka a literatury. 1. vyd. Praha: Tauris, 2006. ISBN 80-211-0523-2.

ČECHOVÁ, Marie. Hrátky s češtinou. Praha: SPN, 2007. ISBN 80-7235-340-3.

CHALUPA, Bohumír. Tvořivé myšlení. 1. vyd. Praha: Barrister & Principal, 2003. ISBN 978-80-7364-007-1.

JANÁČ, Marek, Pavel TUMLÍŘ a Milan HARVALÍK. Divnopolis: proč se to tak jmenuje?. 1. vyd. Praha: Český Rozhlas, 2008. ISBN 978-80-86212-61-6.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0554-4.

PASTYŘÍK, Svatopluk. Sbíрка užitečných materiálů pro onomastické semináře. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 80-7041-043-4.

REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. 1. vyd. Praha: LEDA, 2002. ISBN 80-85927-85-3.

ŠMILAUER, Vladimír. Úvod do toponomastiky-nauky o vlastních jménech zeměpisných. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963, 219 s.

ZORMANOVÁ, Lucie. Výukové metody v pedagogice. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4100-0.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Věra Vykoukalová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání diplomové práce:

25. listopadu 2013

Termín odevzdání diplomové práce:

20. dubna 2015

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 11. prosince 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tom-to případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování:

Děkuji vedoucí práce paní PhDr. Věře Vykoukalové, Ph.D. za odborné vedení, věcné rady, vstřícnost a trpělivost při konzultacích a zpracování této práce. Mé poděkování patří také Mgr. Renatě Pokorné za pomoc při realizaci projektu.

Ráda bych poděkovala své rodině a příteli za trpělivost a podporu, kterou mi při studiu projevovali.

Anotace:

Diplomová práce se zabývá rozvojem komunikativních dovedností žáků a historií názvů obcí v Libereckém kraji prostřednictvím projektové výuky. Cílem práce je vytvoření projektu pro žáky pátého ročníku ZŠ a didaktického materiálu pro učitele.

Teoretická část vymezuje pojmy jako projektová výuka, rámcový vzdělávací program a uvádí aktivizující metody využití v průběhu projektu. Součástí teoretické části jsou také vybrané informace z oborů, kterých se realizovaný cíl přímo dotýká. Jedná se o základy heraldiky, toponomastiky a informace o Libereckém kraji. Praktická část se zabývá návrhem a realizací projektu, který seznamuje žáky s původem názvů obcí v Libereckém kraji a rozvíjí komunikační dovednosti. V závěru práce se nachází vyhodnocení úspěšnosti projektu, které bylo zjišťováno pomocí testů před projektem a po jeho skončení.

Klíčová slova: Projektové vyučování, projektová metoda, projekt, toponomastika, regionální tematika, RVP, ŠVP, heraldika, Liberecký kraj

Annotation:

This thesis deals with the development of communication skills of the pupils and the history of town and village names in the Liberec region through project-based learning. The aim is to create a project for the fifth grade of primary school pupils and teaching materials for teachers. The theoretical part defines terms such as project based learning, RVP and provides activating methods used during the project. The theoretical part also selected information from the fields, which are implemented directly affects the goal. These are the basics of heraldry, toponomastics and information about the Liberec district. The practical part deals with the design and implementation of the project, which introduces students to the origin of local names in the Liberec region and develops communication skills. The conclusion of this thesis evaluates the success of the project, which was examined using tests before the project and after its completion.

Key words: Method of project, project education, project, toponomastics, regional theme, Framework Educational Programme, School Educational Programme, heraldry, Liberec region.

Obsah

Úvod.....	12
1 PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ.....	14
1.1 Úvod do historie projektové výuky.....	14
1.2 Projekt a jeho pojetí	17
1.3 Projektová metoda a projektová výuka	18
1.4 Fáze projektu.....	19
1.5 Typologie projektů	20
1.6 Obecné didaktické zásady přípravy a realizace projektu	22
1.7 Výhody a úskalí projektové výuky	22
2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM	25
2.1 Charakteristika RVP.....	25
2.2 Vzdělávací oblasti a cíle vzdělávání	25
2.2.1 Vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace	27
2.2.2 Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět	28
3 VÝUKOVÉ METODY.....	31
3.1 Klasifikace výukových metod.....	31
3.2 Kritéria volby metod	32
3.3 Výukové metody realizované v průběhu projektu	32
3.3.1 Brainstorming	33
3.3.2 Čtení s předvídáním	33
3.3.3 Diskuzní metody	33
3.3.4 Metody heuristické, řešení problémů.....	34
3.3.5 Myšlenková mapa	34
3.3.6 Práce s textem	35
3.3.7 Produkční metody	35
3.3.8 Rozhovor.....	35
3.3.9 Skupinová výuka.....	36
3.3.10 Vysvětlování	36
4 ZÁKLADY NĚKTERÝCH OBORŮ V SOUVISLOSTI S CÍLEM DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	37
4.1 VYBRANÉ ÚDAJE Z OBLASTI HERALDIKA	37
4.1.1 Vývoj heraldiky	37
4.1.2 Erby.....	37

4.1.3	Význam barev v heraldice	38
4.1.4	Městská heraldika	39
4.1.5	Vývoj severočeských městských znaků.....	39
4.2	VYBRANÉ ÚDAJE Z REÁLÍ LIBERECKÉHO KRAJE.....	41
4.2.1	Historie kraje.....	41
4.2.2	Historie města Liberec	42
4.2.3	Český ráj	43
4.3	VYBRANÉ ÚDAJE Z OBLASTI TOPONOMASTIKA	45
4.3.1	Dělení pomístních jmen	46
4.3.2	Původ dohledaných názvů obcí využitých v projektu	52
5	ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI	55
5.1	Charakteristika školy a třídy	55
5.2	Návrh projektu	57
5.3	Smysl projektu	57
5.4	Výstup	58
5.5	Předpokládané cíle	58
5.6	Předpokládané činnosti	59
5.7	Organizace.....	59
6	REALIZACE PROJEKTU	60
6.1	Projektový den 1	60
6.2	Projektový den 2	62
6.3	Projektový den 3	64
7	METODICKÁ PŘÍRUČKA PRO UČITELE:.....	67
7.1	PŘÍRUČKA FORMOU POPISU.....	69
7.1.1	Motivace	69
7.1.2	Mapování a třídění	70
7.1.3	Řešení.....	71
7.1.4	Produkt projektu	72
7.1.5	Reflexe	74
7.2	PŘÍRUČKA FORMOU TABULKY	75
8	VYHODNOCENÍ TESTŮ	83
8.1	Porovnání testů u jednotlivých žáků	92
8.2	Diskuze – zhodnocení realizace projektu.....	93

Závěr	94
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:	96
SEZNAM PŘÍLOH:	100

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Práce na erbu	62
Obrázek 2: Závěrečná reflexe	63
Obrázek 3: Žáci na radniční věži	64

Seznam grafů:

Graf 1: Testovaná úloha č.1	83
Graf 2: Testovaná úloha č. 2	84
Graf 3: Testovaná úloha č. 3	85
Graf 4: Testovaná úloha č. 4	86
Graf 5: Testovaná úloha č. 5	87
Graf 6: Testovaná úloha č. 6	88
Graf 7: Testovaná úloha č. 7	89
Graf 8: Testovaná úloha č. 8	90
Graf 9: Testovaná úloha č. 9	91
Graf 10: Výsledky jednotlivých žáků	92

Seznam použitých zkratk a symbolů:

atd.	a tak dále
č.	číslo
např.	například
s.	strana
ČR	Česká republika
RVP	rámcový vzdělávací program
ŠVP	školní vzdělávací program
ZŠ	základní škola

Úvod

Cílem edukace je osvojování si nových dovedností a poznatků, které dále utváří osobnost jedinců v oblasti kognitivní, psychomotorické i afektivní. Otázkou však je, jak efektivně dosáhnout tohoto cíle. V současnosti se jako jedno z nejlepších řešení jeví aktivizující metody výuky, které pomáhají celostně rozvíjet osobnost žáka. Výraznou výhodou se stává skutečnost, že se žák učí samostatnosti a musí řešit různé problémy, které mu napomáhají k dosažení cílů. Žáci se také učí vyhledávat informace z různých zdrojů, dále je vyhodnocují a pracují s nimi. Aktivizující metody jsou pro žáky zábavné, protože jim umožňují propojovat nové informace se zkušenostmi již získanými.

Cílem diplomové práce je rozvíjet komunikativní dovednosti u žáků pátých ročníků a seznámit je se základy onomastiky místních jmen. Téma své diplomové práce jsem si vybrala proto, abych žáky základních škol poučila o historii vlasti, především však o okolí jejich bydliště. Jako všechno kolem nás má i naše země svůj historický původ, na který se nesmí zapomínat. Skutečným dobrodružstvím se pro žáky může stát pátrání po historii naší vlasti, vyhledávání nových informací a vytváření něčeho přínosného. V tomto případě se jedná o knihu vytvořenou právě z činností žáků. Téma své diplomové práce jsem se rozhodla realizovat pomocí projektové výuky, která se řadí mezi aktivizující metody výuky.

S projektovou metodou jsem se poprvé setkala v rámci průběžné praxe na vysoké škole. Tato metoda mě velmi zaujala, protože se žáci mohou aktivně zapojovat do řešení problémů a zároveň se učí spolupracovat ve skupině, prosazovat své názory a osvojují si potřebné vědomosti. Z frontální výuky, kdy jsou žáci pouze v roli posluchačů, si odnášejí pouze nepatrné procento informací. Při činnostech, které si mohou prakticky vyzkoušet, si zapamatují až 80% dané látky a zároveň tak k vyučovanému předmětu získávají kladnější vztah. Proto jsem se ve své diplomové práci rozhodla využít právě projektovou metodu.

Diplomová práce je členěna do dvou částí, teoretické a praktické. Každá z těchto částí je dále dělena do kapitol a podkapitol. Teoretická část diplomové práce se zabývá projektovou výukou, její historií, výhodami a negativy. Pro tvorbu projektu je potřeba znát problematiku této metody, proto jsem ji zařadila do první kapitoly. Dále se věnuji charakteristice rámcového vzdělávacího programu, ze kterého vychází veškeré učivo na školách. V teoretické části se dále zabývám vyučovacími metodami, které jsem

v průběhu projektu využila. Cílem práce je také rozšíření znalostí žáků z oblasti reálií a onomastiky místních jmen. Zařadila jsem proto do teoretické části též informace z oborů, kterých se realizovaný cíl přímo dotýká. Jedná se o základy heraldiky, toponomastiky a informace o Libereckém kraji.

Praktická část diplomové práce je věnována projektu, realizovanému v pátém ročníku základní školy. V této části uvádím podrobnou charakteristiku třídy a průběh vytvořeného projektu s názvem “Proč se to tak jmenuje? aneb jak vznikly názvy obcí v Libereckém kraji”. Součástí praktické části je také metodická příručka pro učitele, která obsahuje dílčí cíle a metody. Tato příručka by měla sloužit učitelům základních škol k realizaci komplexního projektu z oblasti toponomastiky v Libereckém kraji. Součástí praktické části je také vyhodnocení testů, které žáci vyplňovali před projektem a po jeho skončení. Toto šetření zjišťuje míru zlepšení žáků v dané oblasti a ověřuje tak účinnost realizovaného projektu. Výsledným výstupem projektu je kniha vytvořená z kreativních činností žáků. Tento produkt podává zpětnou vazbu o průběhu projektu a jeho úspěšnosti. Tato kniha je součástí příloh.

V průběhu diplomové práce vycházím z řady publikací, které jsou uvedeny v závěrečné části této práce, dále zde najdeme seznam použitých obrázků a příloh.

1 PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ

Projektové vyučování se v současné době využívá na školách stále častěji. Mnohdy však dochází k nesprávnému uchopení projektu a nedochází tak k naplnění stanovených cílů, učitelé ztrácí motivaci k další realizaci a žáci si z hodin neodnáší to, co by měli. Projektová výuka však sahá svým vývojem až do 18. století, kdy se ji snažil vyzdvihnout J. A. Komenský. Cílem mé diplomové práce bylo zrealizovat projekt pro žáky pátých ročníků, a proto bych zde na úvod ráda nastínila historický vývoj projektové výuky, v další části také její fáze, výhody a úskalí.

1.1 Úvod do historie projektové výuky

Projektová výuka sahá svými prvky až do 18. a 19. století, do doby života Jana Amose Komenského, uznávaného českého pedagoga. Některé jeho myšlenky souvisí s novodobým pojetím výchovy a vzdělávání a jsou v souladu s uplatňováním metody projektů ve výuce. Komenský vyzdvihuje osobnost dítěte, upozorňuje na jeho vnitřní potenciál a možnosti rozvoje. Všichni se podle něj rodí schopní, každému je vštípena touha po vědění i práci. Komenský poukazuje také na význam smysluplnosti a užitečnosti učení pro dítě, které vnímá celostně (Kratochvílová, 2006, s. 24–25).

Herbartovský typ výuky

Pedagogické názory a myšlenky spojené se zrodem projektového vyučování vycházely z kritiky tzv. herbartovské školy, která byla základním modelem vyučování v Evropě i Americe. Základem této výuky bylo pasivní přijímání poznatků v lavicích žáků. Nástrojem poznání bylo slovo. Žáci si nemohli osvojovat nové poznatky všemi smysly, jak tomu chtěl Komenský, ale pouze seděli v lavicích a často pouze opakovali slova učitelů.

Tradiční herbartovská škola přirozenou aktivitu záměrně potlačovala, protože převládal názor, že zbytečná aktivita dítě omezuje v pozornosti. Dítě bylo třeba hlavně zklidnit a umožnit mu plné soustředění na výuku. Od toho se odvíjelo i uspořádání třídy. Učitel stál na vyvýšeném stupínku, aby ho všichni dobře viděli. Žáci seděli v lavicích s rukama za zády, to mělo posílit jejich soustředění. Nikdo se nesměl otáčet na spolužáky, jelikož to rušilo výklad učitele. V některých třídách dokonce za účelem zvýšené pozornosti vymalovali okna neprůsvitnou barvou, aby žáky nelákal pohled ven. Ve třídě muselo být naprosté ticho, mluvení učitelé žákům zakazovali pod hrozbou tělesných trestů. Učitel měl autoritu tak velkou, že si žáci nedovolili položit mu nějakou otázku.

Do sešitů si zapisovali nadiktované informace, které se doma museli naučit nazpaměť. Byl to jediný zdroj informací, ze kterých se žáci učili. Pomůcky ve třídách byly vždy pouze jednou, a to pro učitele. Pouze učitel s nimi mohl manipulovat a žáci se směli jen dívat (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009, s. 10).

Na konci 19. století se zdvihla vlna kritiky proti herbartovskému typu výuky. Poukazovalo se na nezáživnost a strnulost výuky a potlačování dětské aktivity. Velkým kritikem herbartovské školy byla švédská lékařka Ellen Keyová, která nazvala 20. století „stoletím dítěte“. Snažila se poukázat na přirozené aspekty dětství, vyzdvihovala aktivitu a spontánnost dětí. Dítě je živá, aktivní a neposedná bytost, která se díky činnostem dozvídá mnoho informací a učí se novým věcem (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009, s. 10).

Reformní pedagogické hnutí

Nové pojetí dítěte a dětství ovlivnili přední představitelé reformního pedagogického a alternativního hnutí nové výchovy jako Marie Montessori, která razila heslo „Pomoz mi, abych to dokázal sám“. Chtěla tím poukázat na to, aby dítě vlastními silami a svým tempem získávalo nové vědomosti a dovednosti. Dále stojí za zmínku Célestin Freinet (francouzská moderní škola), Peter Peterson (Jenský plán), Rudolf Steiner (Waldorfská pedagogika), Helen Parkhurstová (Daltonský plán), Ovide Decroly a další osobnosti pedagogiky (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009, s. 11).

Reformní škola upřednostňovala vlastní práce dětí. Děti se samy podílely na činnostech a učily se metodou pokus – omyl. Nedostávaly jasné instrukce, jak postupovat při řešení problémů. Učení se tak stalo samostatným hledáním řešení k zadaným úkolům. Žáci se často dopouštěli omylů, čímž se učili a rychleji si zapamatovali nové poznatky. Aby mohly děti ve školách pracovat, vznikaly pracovní dílny, odborné laboratoře, knihovny, zahrady (Kratochvílová, 2006, s. 24).

Pragmatická pedagogika

Na rozmezí 19. a 20. století ovlivnila jednání a myšlení lidí v USA pragmatická filozofie. Do popředí se dostává užitečnost, hodnota a úspěšnost. Tato filozofie zasáhla i pedagogickou oblast. Pragmatická pedagogika dosáhla největšího vlivu ve třicátých letech, kdy významně ovlivnila i naše školství. (Kratochvílová, 2009, s. 24-25.)

Nejdůležitějším představitelem tohoto hnutí se stal americký profesor filozofie, pedagogiky a psychologie John Dewey, který se snažil spojit školu se životem tak, aby

poskytovala žákům zkušenosti do reálného života. Při své práci propojoval hledisko psychologické s hlediskem sociologickým. Obsah a metody výuky přizpůsoboval dětské psychice a zároveň se snažil, aby výchova pomáhala řešit problémy společnosti a uváděla děti do běžného života. Žáky přivádí do situací, které řeší v běžném životě a jsou relevantní k jejich věku. Učivo by proto mělo vycházet ze situací, které dítě běžně zažívá a mělo by žákům poskytovat zkušenost (Coufalová, 2006, str. 8).

Dewey nahlížel na výchovu jako na činorodý a tvůrčí děj, který má jedince vést a pomáhat mu k rozvoji přirozených schopností. Respektoval individualitu osobnosti i vývojové zvláštnosti a při rozvoji žáka se opíral jeho diagnostiku. Dewey usiloval o přirozený vývoj a společenskou zdatnost vyučovaných. Jeho cíl byl definován jako využití a zprostředkování získaných zkušeností a vzdělání jako obohacení každé individuality. Těmto cílům musela odpovídat i koncepce vyučování, volba metod a výběr učiva. Výuce musela odpovídat taková látka, která by žáka bavila a měla cíl nebo účel. Žák si učivo musel prožít, ne se ho učit nazpaměť. Zde nacházíme první kořeny projektové výuky. Žáci řeší problém, hledají smysl činnosti a směřují se k získaným zkušenostem (Coufalová, 2006, str. 8).

Počátek projektové metody

Na Deweye navázal jeho žák – William Heard Kilpatrick, který rozvinul myšlenky svého učitele až k projektové metodě. Později se zasloužil o proniknutí této aktivizující metody, založené na řešení problému, do škol. Snaží se tímto stylem vyučování o hlubší motivaci žáků, o těsné sepětí teorie s praxí a také o to, aby byla škola místem, kde by dítě opravdu žilo. Kilpatrick též navrhl schéma projektu, nezměněné do dnešní doby. Jedná se o stanovení cíle, plánování, provedení a zhodnocení (Coufalová, 2006, s. 8).

Vývoj školství v našich zemích

Na rozmezí 19. a 20. století byl vývoj školství v našich zemích pod vlivem hnutí nové výchovy pronikající z USA. Reformátoři českého školství se inspirovali odkazem Jana Amose Komenského.

Zásadní změny přinesl až Václav Příhoda, který usiloval o rozvoj českého školství. Tento pedagog byl ovlivněn pobytem v USA v letech 1922–1926, kde studoval přímo u Deweye. Pragmatická pedagogika ho ovlivnila natolik, že její principy byly součástí návrhu na reformu jednotné školy. Ta spočívala na poznání individuality dítěte. Ve výuce byla základní ideou pracovní škola, jejímž cílem byla vzdělanost žáků, ale

také pěstování charakteru dětí. Tato škola byla produkční, šlo o výsledek dětské práce. Hlavními metodami v této škole byla metoda projektová a problémová. Projektem označuje Příhoda seskupení problémů, založených na řešení úkolů a na koncentraci žáků. Vliv Příhody byl na české školství tak velký, že Ministerstvo školství povolilo v roce 1929 zakládání pokusných škol, které byly po organizační i pedagogické stránce odlišné od škol klasických. Tyto školy byly v chodu až do období okupace (Kratochvílová, 2006, s.29).

Dalším zastáncem projektové metody u nás byl český pedagog Rudolf Žanta, který viděl v projektové metodě způsob, jak žáky rozvíjet po stránce intelektuální a emocionální. Zastával dokonce názor, že by se na prvním stupni základních škol dalo vyučovat pouze projektovou metodou (Kratochvílová, 2006, s. 29).

Z dalších zastupitelů této metody můžeme zmínit také Stanislava Vránu, představitele reformní pedagogiky, nebo Jana Uhra, významného teoretika činné školy a činnostního vyučování, jehož idea ovlivnila naše školství ve 30. letech. Základem činné školy byla aktivita a samočinnost dítěte. Události 30. let znamenaly pro reformní pedagogické hnutí v našich školách útlum na dalších čtyřicet let. Po tu dobu byla výchova a vzdělávání pouze politickým jevem a o projektové výuce nikde nenalezneme ani zmínku (Kratochvílová, 2006, s. 29).

Změny po r. 1989

Až v roce 1989, kdy se změnila politická poměry, byla potřeba upravit způsob výchovy i vzdělávání. Mezi první změny patřila v letech 1990–1991 redukce učiva. Dále se měnilo právní postavení škol, v roce 1996 byla zavedena povinná devítiletá docházka, vznikaly alternativní školy – školy Waldorfské, školy M. Montessori, Zdravá škola a další. Projektová výuka se opět pomalu dostávala do českých škol hlavně díky aktivitě učitelů a jejich snaze o zlepšení motivace žáků. Pro projektové vyučování nastala vhodná doba po uzákonění rámcových vzdělávacích programů a tvorby vzdělávacích programů (Kratochvílová, 2006, s.33).

1.2 Projekt a jeho pojetí

V pedagogické teorii má pojem projekt mnoho podob. Každý ho definuje a chápe trochu odlišným způsobem, setkáváme se tedy se značnou nejednotností. Podle S. Velínské (1932, s. 15) je projekt *„určitě a jasně navržený úkol, který můžeme*

předložit žáku tak, aby se mu zdál životně důležitý tím, že se blíží skutečné činnosti lidí v životě.“

M. Vybíral (1996, s. 5) popisuje projekt takto: *„Projekt je koncentrován kolem určité ideje. Na základě zapojení celé osobnosti žáka má přinášet změny jeho osobnosti. Tato změna osobnosti žáka je umožněna poznáváním, při kterém žák získává a zpracovává nové zkušenosti. Na tvorbě obsahu a případně i formy projektu se žák podílí a přebírá za něj odpovědnost.*“

U zahraničních autorů, např. u M. Pashe (1998, s. 160), můžeme najít vymezený pojem projekt, který ztotožňuje s jeho výsledným produktem: *„Projekt je výroba skutečného produktu, který představuje souhrn dosavadních zkušeností získaných v dané oblasti.*“

Nacházíme však společné charakteristiky těchto definic. Můžeme tak obecně říci, že představitelé reformní pedagogiky projekt vnímají jako komplexní úkol, který obsahuje více problémů a je soustředěný na určitou ideu. Každý projekt má svůj cíl i uspokojivé zakončení.

Projektem tedy rozumíme komplexní úkol nebo problém, se kterým se žák identifikuje a přebírá za něj odpovědnost, protože je úzce spjat s životní realitou. Žák je silně motivován k činnosti jak teoretické, tak praktické a snaží se dosáhnout konečného produktu projektu. Žák je schopen výsledný produkt obhájit a k jeho hodnocení má své argumenty, k nimž dospěl na základě nově získaných zkušeností v průběhu trvání projektu (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009, s. 14).

1.3 Projektová metoda a projektová výuka

Projektová metoda

Projektová metoda velmi úzce souvisí s výše uvedeným projektem. Tato metoda bývá často v odborné literatuře definována pomocí projektu, jehož řešením se žáci zabývají a na základě vlastní zkušenosti dochází k výslednému produktu projektu.

O. Šimoník (2003, s. 58) v odborné literatuře popisuje projektovou metodu takto: *„Vyučovací metoda je metoda, v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracovávání projektů a získávání zkušeností praktickou činností a experimentem.*“

Protože projekt vnímáme jako podnik žáka, pak můžeme projektovou metodu chápat také jako uspořádaný systém činností jak učitele, tak žáků, v němž mají dominantní roli učební aktivity žáků. Role učitele zde má podporující a poradenskou činnost a směřuje

žáky k dosažení cílů a ke smyslu projektu. Činnosti vyžadují využití různých metod výuky a různých forem práce (Kratochvílová, 2006, s. 37).

Projektová výuka

V našich podmínkách se ustálily pojmy projektová výuka i projektové vyučování jako synonymum. Běžně tato slova vnímáme jako totožná, z pedagogického hlediska je v nich však rozdíl. Výuka, na rozdíl od vyučování, zahrnuje proces vyučování samotný a zároveň i cíle, obsah, podmínky, typy i výsledky výuky. Projektová výuka je založena na projektové metodě (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009, s. 15).

Někteří autoři se v definicích liší. H. Grecmanová vnímá projektové vyučování jako „organizační formu, která je ve srovnání s frontálním vyučováním i jinými formami výuky významně komplexnější, protože projekty jsou složeny z četných rozmanitých fází, využívají všechny sociální formy a metody učení a zaměřují se na vysoce žádané oblasti učebních cílů.“ (Grecmanová, Urbanovská, 1997, s. 37–45).

1.4 Fáze projektu

Čtyři fáze řešení průběhu projektu v projektové výuce stanovil již W. Kilpatrick, a to: záměr, plán, provedení a hodnocení. Uvedu zde podrobněji rozepsané fáze projektu dle publikace Kratochvílové (2006, s. 41).

1. Plánování projektu

Vhodnou metodou pro plánování je brainstorming, prvotní myšlenky je třeba utřídit, eliminovat zbytečné a nereálné nápady a stanovit společné kroky při realizaci projektu, a to:

- definovat si základní obsah, účel, smysl projektu,
- definovat cíle v rovině kognitivní, psychomotorické, sociální a afektivní,
- zvolit závěrečnou podobu projektu – produkt,
- zpracovat časové rozvržení projektu,
- promyslet prostředí a účastníky projektu – kde a kdo se projektu zúčastní,
- promyslet organizaci projektu – jakým způsobem bude projekt realizován, jaký bude průběh,
- zajistit podmínky – zajištění vhodných pomůcek, materiálu a podobně,

- promyslet hodnocení – jakým způsobem se bude hodnotit a kdo se na hodnocení bude podílet.

2. Realizace projektu (Kratochvílová, 2006, s. 41)

Při realizaci projektu pedagog postupuje podle předem promyšleného plánu. V této fázi projektu žáci sbírají vhodný materiál, třídí ho a zpracovávají, následně ho analyzují a kompletují. Pedagog na žáky dohlíží a usměrňuje jejich činnost v případě, že se odklánějí od původního záměru nebo cíle. Pedagog žáky podporuje a motivuje k dokončení projektu.

3. Prezentace výstupu projektu (Kratochvílová, 2006, s. 42)

Žáci předkládají spolužákům své výsledky, které v průběhu projektu vytvořili. Prezentace probíhá formou ústní, písemnou či prezentací produktu před spolužáky. Výsledným produktem může být předmět, např. kniha, časopis, výrobek a další, ale také se setkáváme s výstupem jako je výstavka, videozáznam, internetové stránky atd.

Prezentace prací může probíhat ve třídě mezi spolužáky, nebo na vyšší úrovni např. pro rodiče, pro veřejnost nebo pro jiné instituce.

Pokud se výsledné produkty prezentují před rodiči, získávají tak zpětnou vazbu o činnostech svých dětí v hodinách a mohou zhodnotit úspěšnost projektové výuky.

4. Hodnocení projektu (Kratochvílová, 2006, s. 43)

Hodnocením projektu rozumíme hodnocení žáky i učiteli od plánování projektu, přes průběh, až k výslednému produktu. Hodnocení by pedagogům i žákům mělo pomoci s opatřeními pro budoucí projekty a tím se vyhnout případným úskalím.

1.5 Typologie projektů

Projekty můžeme třídit podle různých hledisek a kritérií. Nejčastější se jedná o účel projektu, délku trvání, projekty podle navrhovatele, počtu zúčastněných, velikosti, místa, zapojení předmětů atd. (Kratochvílová, 2006, s. 48)

Navrhovatel – původce projektu

Projekty byly dříve spontánní žákovské a vycházely ze zájmů a potřeb žáků. Později začali projekty navrhovat učitelé a sledovali jimi didaktické cíle. Projekty také mohou být kombinované, tedy navrhované společně žáky i učiteli.

Účel projektu

Jedná se o vymezení smyslu podstaty projektu. Pedagog musí mít stále na paměti, za jakým účelem projekt realizoval a v jeho průběhu žákům připomínat smysl činnosti. Účel projektu úzce souvisí s konečným výstupem.

Délka projektu

Délka projektu se v zahraniční literatuře, konkrétně v Anglii, řídí podle počtu slov. V našich podmínkách se délka projektu řídí podle počtu dní, ve kterých je projekt realizován. Projekty krátkodobé trvají maximálně jeden den a nejčastěji se realizují na 1. stupni ZŠ. Projekty střednědobé, taktéž nejčastěji uskutečňované na 1. stupni ZŠ, jsou vymezeny maximálně na období jednoho týdne. Další kategorií jsou projekty dlouhodobé, trvající více než sedm dní, ale kratší než měsíc. Poslední skupinu tvoří projekty mimořádně dlouhodobé, které přesahují jeden měsíc, mohou trvat i celý školní rok.

Místo – prostředí projektu

Nejčastěji se setkáváme s projekty školními, které se realizují ve školním prostředí nebo navazují na školní činnost. Druhým typem, málo obvyklým, jsou projekty domácí, realizované v domácím prostředí.

Počet zúčastněných v projektu

Podle počtu zúčastněných dělíme projekty na individuální a kolektivní, které se dále rozlišují na projekty skupinové, třídní, ročníkové, školní či individuální a hromadné.

Podle způsobu organizace projektu

Ve 20. a 30. letech 20. století souvisel způsob organizace s věkem žáků. Lišily se projekty pro 1.–3. ročník, kde bylo vyžadováno učivo integrované do přirozených celků, od vyšších ročníků, ve kterých se často objevovaly jednopředmětové projekty. V souvislosti s novým pojetím učiva v RVP se v dnešní době nabízí možnost utvářet projekty jednopředmětové nebo v rámci příbuzných předmětů v jedné vzdělávací oblasti (např. přírodopis a zeměpis či výtvarná a hudební výchova). Dále můžeme vytvářet projekty blízkých předmětů z různých vzdělávacích oblastí (český jazyk, dějepis) nebo projekty nadpředmětové respektující průřezová témata RVP ZV. Existují také projekty malé a velké svým významem.

Informační zdroje projektu

Rozlišujeme projekt volný, vázaný a kombinaci obou typů. Ve volném projektu si žáci opatřují materiály sami, učitel jim informační zdroj neposkytuje. U vázaného projektu pedagog žákům materiály předkládá, žáci si nemusí nic opatřovat sami. V kombinaci obou typů žáci obdrží základní materiály, které si sám roztřídí na potřebné a nepotřebné.

1.6 Obecné didaktické zásady přípravy a realizace projektu

Při realizaci projektu je vhodné řídit se obecnými didaktickými zásadami, které formulovala Kratochvílová (2006, s. 49):

- začínat s projekty společnými, spontánními a krátkodobými, realizovanými ve škole
- zpočátku volíme projekty s praktickými úkoly, projekty přirozeně integrované, bez předmětového vymezení
- postupně můžeme prodlužovat dobu trvání projektu
- volíme projekty, u kterých žáci musí teoreticky zpracovávat daný problém
- u náročnějších projektů předkládáme vázané projekty, aby měli žáci oporu
- později můžeme zařazovat projekty volné, prodlužujeme dobu zpracování
- po zvládnutí společných projektů žáci přechází k projektům individuálním a školním
- můžeme přidat individuální projekty školní kombinované s domácími a nakonec přejít pouze k projektům domácím

1.7 Výhody a úskalí projektové výuky

V této kapitole bych chtěla přiblížit výhody a nevýhody projektové výuky. Jelikož má tato metoda, stejně jako každá jiná, své přednosti, ale i úskalí, je nutno uvědomovat si obě stránky projektového vyučování. Pozitiva jsou důležitá pro nadšení a motivaci k využívání metody v praxi, negativa by nás měla připravit na možné neúspěchy, které bychom se měli vhodným způsobem snažit eliminovat (Kratochvílová, 2006, s. 45-48).

Výhody projektové výuky

Žák je velmi motivován k učení a zapojuje se do činností podle svých možností. Zodpovídá za výsledek práce, spolupracuje ve skupině, učí se respektovat ostatní i jejich názory. Získává nové zkušenosti a dovednosti, učí se samostatnosti. Hlavní předností v projektové výuce je řešení problémů, díky nimž dosahuje výsledků. Učí se pracovat s novými zdroji a vyhledává informace. Při práci rozvíjí fantazii, tvořivost

a zažívá estetické prožitky. V neposlední řadě také rozvíjí komunikační schopnosti, sebehodnocení a sebeúctu. Zažívá radost z vykonané práce a vidí výsledky svého úsilí.

Učitel se nově vyskytuje v roli rádce a žáka vnímá jako osobnost. Rozšiřuje využívání svých učebních metod. V hodinách nevyužívá učebnice, ale pracuje s jinými atraktivnějšími zdroji informací. Využívá možnosti jiného hodnocení žáků, ale také sebehodnocení. Rozvíjí své schopnosti v plánování a organizování výuky.

Proces učení nabízí rozvoj nejen v oblasti teoretické, ale také praktické. Projektová výuka rozvíjí u žáka schopnosti, dovednosti, hodnoty i postoje. Samotný proces učení zohledňuje individualitu každého žáka, jeho potřeby i možnosti. Vztah mezi učitelem a žákem se prohlubuje skrze komunikaci, žák nachází v učiteli oporu a rádce. Učení je zaměřeno na orientaci v běžném životě, pomáhá nacházet východiska z různých situací.

Okolní prostředí se dostává do kontaktu s prostředím školy. Rodiče mají větší zájem o vyučování i školu. Rodiče i okolí školy jsou více zapojováni do výsledných projektů a získávají díky projektům zpětnou vazbu o činnostech dětí ve škole.

Nevýhody projektové výuky (Kratochvílová, 2006, s. 45-48)

Žák je vystaven vyšším nárokům učitele. Řešení problémů je často časově náročné a pro žáka nemusí být splnitelné. Vyžaduje určité předešlé dovednosti a znalosti žáků, aby byli schopni dosáhnout zadaných výsledků a cílů.

Učitel musí mít určité teoretické i praktické zkušenosti s plánováním i organizováním. Projektová výuka je náročná na přípravu i hodnocení. Učitel využívající často projektovou výuku může pociťovat nedostatek energie, ztrátu motivace k realizaci projektu. Občas může být náročné získat spolupráci kolegů, rodičů i okolí.

Proces učení není systematický a posloupný, což může být problémem, protože chybí fáze opakovací a procvičovací. Náročné je také na materiální zajištění a ne vždy je k dispozici vhodné prostředí pro daný projekt. Učební proces je rušnější a živější, což může někdy v učiteli vyvolat pocit neúspěchu. Projektové vyučování je náročné na flexibilitu učitele i žáka.

Okolní prostředí může považovat projektovou výuku za obtěžující a neúčelnou. Někteří vidí v projektovém vyučování pouze hru.

V projektové výuce převažují pozitiva nad negativy. Nedostatky mohou být způsobeny špatnou přípravou učitele, ale i neznalostí žáků. Úskalí výuky se dají odstranit dobrou přípravou učitele a informovaností veřejnosti. Projektová výuka je velmi motivující pro žáky, ale není vhodné ji používat v každé situaci. Učitel by měl výuce nejprve opravdu porozumět, důkladně se připravit a seznámit s ní žáky. Teprve potom ji může použít, aby byla účinná a plnila vzdělávací cíle.

2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Ve své diplomové práci se zabývám realizací projektu pro žáky 5. ročníků základních škol. Projekty se zpracovávají v souladu s principy rámcového vzdělávacího programu, musí vycházet ze vzdělávacích oblastí a zároveň korespondovat se vzdělávacími cíli. Ráda bych proto do teoretické části zařadila základní informace o rámcovém vzdělávacím programu a jeho využití. V první části kapitoly uvedu stručnou charakteristiku RVP. Dále se zaměřím na vzdělávací oblasti a cíle vzdělávání, které se týkají mého zrealizovaného projektu a uvedu u nich konkrétní příklady učiva.

2.1 Charakteristika RVP

Do vzdělávací soustavy se v souladu s principy kurikulární politiky, které byly zformulovány v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (2013), zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od tří do devatenácti let. Rozlišují se dvě úrovně kurikulárních dokumentů – státní a školní.

V systému kurikulárních dokumentů představuje státní úroveň Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy. Národní program vzdělávání vymezuje vzdělávání jako celek, rámcové vzdělávací programy definují závazné rámce vzdělávání pro jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání.

Školní úroveň představují vzdělávací programy, podle kterých se realizuje vzdělávání na jednotlivých školách. Každá škola je povinna vytvořit si svůj vzdělávací plán dle zásad stanovených v RVP. K tvorbě ŠVP mohou školy využít vhodné metodické materiály nebo Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů.

2.2 Vzdělávací oblasti a cíle vzdělávání

Rámcový vzdělávací program (2013) stanovuje, co je v povinném školním vzdělávání nezbytné, vymezuje kompetence, kterých by žáci měli v průběhu studia dosáhnout. Rámcový program obsahuje vzdělávací obsahy, očekávané výstupy a pomáhá splnit cíle základního vzdělávání. Vzdělávací obsah je tvořen očekávanými výstupy a učivem. Na 1. stupni je vzdělávací obsah dělen na 1. období, což zahrnuje 1. – 3. ročník, a na 2. období, tedy 4. – 5. ročník. Očekávané výstupy jsou ověřitelné a v běžném životě využitelné. Výstupy můžeme rozlišit na orientační (nezávazné) na konci třetího ročníku a závazné, na konci pátého a devátého ročníku (RVP, 2013).

Učivo je prostředkem k dosažení očekávaných výstupů a v RVP je rozděleno do jednotlivých témat a činností. Učivo v RVP je školám pouze doporučeno, v ŠVP se stává již závazné.

Vzdělávací oblasti (RVP, 2013)

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je rozdělen do devíti oblastí, které jsou tvořeny jedním nebo více vzdělávacími obory:

- **Jazyk a jazyková komunikace** (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)
- **Matematika a její aplikace** (Matematika a její aplikace)
- **Informační a komunikační technologie** (Informační a komunikační technologie)
- **Člověk a jeho svět** (Člověk a jeho svět)
- **Člověk a společnost** (Dějepis, Výchova k občanství)
- **Člověk a příroda** (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- **Umění a kultura** (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- **Člověk a zdraví** (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- **Člověk a svět práce** (Člověk a svět práce)

Cílem základního vzdělávání je motivace žáků k celoživotnímu učení, podněcování žáků k tvořivému myšlení, jejich vedení k otevřené a všestranné komunikaci a rozvíjení schopnosti žáků spolupracovat a respektovat druhé. Cíle RVP pomáhají žákům rozvíjet vlastní schopnosti a uplatňovat je ve svém životě, vedou je k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem a jejich kulturám, vytváří u nich potřebu projevit otevřeně své city v chování, jednání i prožívání.

Úkolem školy je rozčlenit vzdělávací obsah do vyučovacích předmětů a rozpracovat tak, aby vedlo k rozvoji klíčových kompetencí.

Klíčové kompetence (RVP, 2013)

Klíčovými kompetencemi rozumíme souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj každého jedince a vzájemně se prolínají. Osvojování klíčových kompetencí je dlouhodobým a složitým procesem, počínající v předškolním vzdělávání a dotvářejícím se v průběhu celého života.

RVP ZV stanovuje tyto klíčové kompetence:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problem
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a interpersonální
- kompetence občanské
- kompetence pracovní

Všechny klíčové kompetence jsou uvedeny v RVP ZV v části C na str. 14–17, kde jsou konkrétně popsány jejich funkce.

2.2.1 Vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace

Oblast Jazyk a jazyková komunikace je hlavní vzdělávací oblastí ve výchovně vzdělávacím procesu. Dobré jazykové schopnosti patří k nejdůležitějším cílům základního vzdělávání. Vypovídají o vyspělosti žáků a pomáhají jim orientovat se v běžném životě. Umožňují správně chápat a vnímat jazyková sdělení, vhodně vyjadřovat své myšlenky a úspěšně prosazovat výsledky svého poznávání (Brož, 2006, s. 21).

Tato vzdělávací oblast se aplikuje ve třech oborech. Je to Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a Další jazyk. Já blíže specifikuji pouze vzdělávací obor Český jazyk a literatura, protože ve svém projektu vycházím především z této oblasti. Dovednosti, které žáci získávají v této oblasti, jsou důležité především pro kvalitní jazykové vzdělání, ale samosřejmě jsou potřebné i k osvojení poznatků v ostatních vzdělávacích oblastech. Díky používání češtiny v mluveném i psaném projevu mají žáci možnost blíže pochopit společensko kulturní vývoj společnosti. V této oblasti se žáci učí vyjadřovat své myšlenky, názory a pocity pomocí psaného či mluveného slova a vytvářejí tak předpoklady pro efektivní mezilidskou komunikaci (RVP, 2013, s. 22).

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura se dělí do tří složek, které následně blíže specifikuji a doplním o učivo:

- Komunikační a slohová výchova
- Jazyková výchova
- Literární výchova

Komunikační a slohová výchova

Žáci se učí porozumět různým jazykovým sdělením, dokážou číst s porozuměním a následně jsou schopni převyprávět obsah textu, kultivovaně píšou a mluví. Jsou také schopni analyzovat a kriticky posoudit obsah přečteného či slyšeného textu.

Učivo: čtení, naslouchání, mluvený projev, písemný projev

Jazyková výchova

Žáci si osvojují spisovnou podobu jazyka pomocí získaných vědomostí a dovedností. Pomocí jazykové výchovy se zpřesňuje logické myšlení, díky němuž je žák schopen jasného a srozumitelného vyjadřování. Český jazyk je ve vzdělávání nástrojem získávání informací, ale také předmětem poznávání.

Učivo: zvuková stránka jazyka, slovní zásoba a tvoření slov, tvarosloví, skladba, pravopis

Literární výchova

Žáci se skrze četbu seznamují se základními literárními druhy, učí se vnímat jejich rysy, dokážou odhalit autorův záměr a jsou schopni vyjádřit vlastní názor k přečtenému textu. Poznatky a prožitky, ke kterým žáci dospívají, mohou pozitivně ovlivnit jejich postoje v životě.

Učivo: poslech literárních textů, zážitkové čtení a naslouchání, tvořivé činnosti s literárním textem, základní literární pojmy, přednes vhodných literárních textů, volná reprodukce přečteného nebo slyšeného textu, dramatizace, vlastní výtvarný doprovod

2.2.2 Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je jedinou oblastí rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, která se vyskytuje pouze na 1. stupni základních škol. Tato vzdělávací oblast vymezuje obsah, který se týká člověka, rodiny, společnosti, vlasti, kultury, přírody, zdraví a dalších témat. Směřuje žáky k dovednostem užitečným pro život.

Tato oblast rozvíjí u žáků poznatky, dovednosti a zkušenosti získané již v průběhu výchovy v rodině či v předškolních zařízeních. Cílem oblasti je učit žáky pozorovat a pojmenovávat věci, jevy a děje v různých souvislostech a utvářet tak prvotní ucelený pohled na svět. Žáci se učí vnímat mezilidské vztahy, všimnout si podstatných věcí v životě, přemýšlet o nich a utvářet si vlastní názor. Skrze vzdělávací obsah se učí vyjadřovat své myšlenky, poznatky a dojmy a reagují na názory ostatních.

Důležitou součástí pro úspěšné vzdělávání v oblasti Člověk a jeho svět je vlastní prožitek žáků, který vychází z konkrétních či simulovaných situací. Žáci si tak osvojují potřebné dovednosti, způsoby jednání a rozhodování. Zde je podmínkou kladný příklad učitele. Propojením získaných zkušeností ze vzdělávací oblasti s reálným životem žák získává velkou pomoc při řešení svých nových životních situací. Tato oblast žáka dale připravuje na specializovanější vzdělávací oblasti na 2.stupni základních škol (RVP, 2013, str. 43).

Oblast Člověk a jeho svět je rozdělena do pěti tematických okruhů, které následně podrobněji popíší a doplním o vhodné učivo daných oblastí (RVP, 2013):

- Místo, kde žijeme
- Lidé kolem nás
- Lidé a čas
- Rozmanitost přírody
- Člověk a jeho zdraví

Místo, kde žijeme

V tomto tematickém okruhu se žáci učí chápat organizaci života v rodině, ve škole, v obci a ve společnosti na základě poznávání blízkého okolí. Nejdůležitější složkou je praktické poznávání místních a regionálních skutečností. Snaží se také v žácích probudit vztah k místu svého bydliště a k naší vlasti vůbec.

Učivo: domov, škola, obec, místní krajina, okolní krajina, regiony ČR, naše vlast, Evropa a svět, mapy

Lidé kolem nás

Žáci si v tomto okruhu upevňují a osvojují základy vhodného chování a jednání na veřejných místech, uvědomují si význam a podstatu pomoci druhým lidem. Seznamují se s odlišnostmi různých typů lidí a kultur, se svými právy a povinnostmi v životě. Tato oblast směřuje k poznatkům a dovednostem občana demokratického státu.

Učivo: rodina, soužití lidí, chování lidí, právo a spravedlnost, vlastnictví, kultura, základní globální problémy

Lidé a čas

Zde se žáci učí orientaci v dějích a časech. Seznamují se se způsoby měření času a poznávají, jak čas utváří historii věcí a dějů. V okruhu se vychází nejprve ze známých událostí v rodině a v regionu, postupně se přechází ke složitějším dějovým liniím v historii naší země. Oblast by měla u žáka vyvolat zájem o minulost a bohatství naší země. Důležitou součástí je učit se samostatně vyhledávat informace z různých zdrojů dostupných ve školním prostředí, ale i od lidí z nejbližšího okolí.

Učivo: orientace v čase a časový řád, současnost a minulost v našem životě, regionální památky, báje, mýty, pověsti

Rozmanitost přírody

V tomto okruhu žáci poznávají planetu Zemi jako součást sluneční soustavy, kde vznikl život a dále se rozvíjí. Seznamují se s živou a neživou přírodou naší vlasti, její rozmanitostí a proměnlivostí. Žáci se učí vytvářet vztah k přírodě, učí se ji vnímat jako jeden nedílný celek, který může člověk snadno narušit a poničit. Proto jsou vedeni k tomu, aby přírodní bohatství a přírodu uctívali, chránili a pomáhali jí. Žáci hledají důkazy o proměnách přírody, učí se pozorovat a hodnotit své záznamy, sledují vliv člověka na proměnu životního prostředí.

Učivo: látky a jejich vlastnosti, voda a vzduch, nerosty, horniny a půda, vesmír a Země, rostliny, houby, živočichové, životní podmínky, rovnováha v přírodě, ohleduplné chování k přírodě a ochrana přírody, rizika v přírodě

Člověk a jeho zdraví

Žáci v této oblasti poznávají sami sebe na základě poznávání člověka jako živé bytosti, který má biologické a fyziologické funkce a potřeby. Žáci poznávají vývoj člověka od narození do dospělosti, učí se jak má být přizpůsoben denní režim, hygiena, výživa a další. Seznamují se s nemocemi a zdravím, se zdravotní prevencí a s poskytnutím první pomoci. Žáci si uvědomují zodpovědnost za své zdraví a bezpečnost druhých lidí a pochopí, že zdraví je nejdůležitější hodnotou v životě člověka.

Učivo: lidské tělo, péče o zdraví, partnerství, manželství, rodičovství, základy sexuální výchovy, návykové látky a zdraví, osobní bezpečí, krizové situace, přivolání pomoci v případě ohrožení fyzického a duševního zdraví, mimořádné události a rizika ohrožení s nimi spojená

3 VÝUKOVÉ METODY

V projektu realizovaném na základní škole jsem využila velkého množství výukových metod. Tyto metody napomáhají vhodné motivaci žáků a usnadňují průběh činností, pro žáky se výuka stává zábavnější a smysluplnější. Považuji za nutné zde uvést klasifikaci výukových metod a následně detailněji popíšu metody, které byly v průběhu projektu využity.

Výukové metody můžeme chápat jako posloupný systém, který pomáhá učiteli rozvíjet vzdělanost žáků a zároveň dosahovat stanovených vzdělávacích cílů. Ve výuce je samozřejmostí spolupráce učitele a žáka. Učitel se snaží vést žáka k samostatnosti a utvoření osobního učebního stylu, což velmi pomáhá ve studiu. Výukové metody zprostředkovávají žákům nové vědomosti a dovednosti, motivují ho k činnosti a zároveň se snaží formovat jeho osobnost, učební styl ho vychovává a rozvíjí komunikační funkci (Zormanová, 2012, s. 13).

3.1 Klasifikace výukových metod

V literatuře se objevuje velké množství klasifikací výukových metod. Já se zaměřím na klasifikaci dle J. Maňáka a V. Švece (2003). Autoři dělí metody podle složitosti vzdělávacích vazeb do tří skupin:

- Klasické výukové metody
- Aktivizující výukové metody
- Komplexní výukové metody

Klasické výukové metody

Tyto metody jsou typické pro frontální výuku. V ní má učitel hlavní roli a předává žákovi informace prostřednictvím svého působení. Do této skupiny patří metody slovní, názorně demonstrační a metody praktické.

Metody slovní mohou být monologické, například přednášky, výklad, vysvětlování. Do dialogických metod řadíme rozhovor, diskusi či formu dramatizace. Dále sem patří metody práce s učebnicí a metody písemných prací.

Do metod názorně demonstračních řadíme pozorování jevů a předmětů, předvádění pokusů, činností a předmětů a projekce statická a dynamická.

Metody praktické zahrnují žákovy pokusy a laboratorní činnosti, nácvik pohybových a pracovních dovedností, pracovní činnosti a výtvarné práce.

Aktivizující metody

Metody aktivizující často obnášejí řešení problémů, problémových úloh. Podněcují tak žáka k činnosti a motivují ho v průběhu výuky. Do této oblasti řadíme metody diskusní, metody řešení problémů, metody situační, metody inscenační a didaktické hry.

Komplexní metody

Komplexní metody vyžadují různé propojení metod, organizačních forem edukace, didaktické prostředky nebo situace, ale sjednocujícím prvkem je výuková metoda.

Tyto metody obsahují frontální výuku, skupinovou výuku, kritické myšlení, brainstorming, projektová výuka, výuka dramatem, otevřené učení, sugestopedie, hypnopedie a další (Maňák, Švec in Zormanová, 2012, s. 14-17).

3.2 Kritéria volby metod

Aby učitel dosahoval výchovně vzdělávacích cílů, volí vhodné metody podle uvážení na základě znalosti individuálních vlastností a vyspělosti žáků, dle vyučovaného předmětu, pedagogické situace a dalších faktorů. Maňák a Švec uvádějí následující kritéria (Maňák, Švec, 2003):

- zákonitosti výchovného a edukačního procesu
- cíle a úkoly výuky
- obsah a metody daného předmětu
- úroveň vyspělosti a připravenosti žáků
- zvláštnosti třídy a vnější podmínky práce
- osobnost učitele, jeho odborná vybavenost a zkušenosti
- časová dotace

3.3 Výukové metody realizované v průběhu projektu

V této části diplomové práce se zaměřím na výukové metody, které jsem využila v průběhu realizace projektu na základní škole a blíže je specifikuji.

3.3.1 Brainstorming

Tato výuková metoda je běžně využívána k řešení problémů a slouží k rozvoji tvořivosti. Brainstorming je založen na tzv. bouři mozků, tedy na vymyšlení co nejvíce nápadů k řešení problému v co nejkratším čase.

Před touto aktivitou musí učitel vytvořit vhodnou atmosféru pro tvůrčí schopnosti, přizpůsobit třídu tak, aby žáky nerozptylovalo okolí a mohli se plně soustředit na činnost. Pozitivem aktivity je, že se zde nepřipouští žádná kritika nápadů, jelikož i zprvu nesmyslné návrhy mohou nakonec vést k efektivnímu řešení. To je přínosem především pro neprůbojné a stydlivé žáky, kteří se nemusí bát dát najevo svůj vlastní názor. Učitel zapisuje všechny návrhy na tabuli, aby na ně žáci stále viděli a až nakonec se vybírá nejvhodnější nápad. Realizace brainstormingu může být jak strukturovaná, kdy žáci mluví jeden po druhém, nebo nestrukturovaná, kdy žáci přinášejí své návrhy spontánně (Sitná, 2013, s.67).

3.3.2 Čtení s předvídáním

Tato výuková metoda je postavena na psychickém procesu předvídání, které využívá asociací a představ v daném tématu. Některé představy mohou v mozku vyvolat spoje paměťově spojené s danou látkou, jiné jsou tvořivější a rozvíjí se při nich fantazie. Oba druhy jsou velice dobře využitelné. Tato metoda je dětmi velmi oblíbená.

Předvídání je možné zařadit již před čtením, kdy děti přemýšlejí o názvu textu, snaží se vyvodit obsah a děj příběhu. Je vhodné text rozdělit do více částí. Po přečtení konkrétní části se žáci pokouší domyslet pokračování příběhu podle vlastní fantazie a svá očekávání si zapisují do předem vyhotovené tabulky. Na konci se žáci dozví, jak blízko byli pravdě. Tato metoda vypovídá o tom, jak žáci dokáží předvídat a uvědomovat si informace, které se již dozvěděli. Také vypovídá o míře představivosti žáka (Zormanová, 2012, s.127).

3.3.3 Diskuzní metody

Diskuze je základem komunikace mezi lidmi, často je také využívána při práci učitele. Ve školách se jedná spíše o prosazování názorů jednotlivých žáků nebo skupin. Na tuto metodu není potřeba se zvláště připravovat, ale náročnost spočívá ve stanovení rozsahu a tématu, ve vedení žáků a v neposlední řadě také dodržování verbální i neverbální komunikace.

Diskuze může být použita na jakémkoliv stupni základních škol, což je velkou výhodou oproti jiným metodám. Učitel však musí brát v úvahu, že je realizovatelná v maximálním počtu dvaceti žáků. Často je vhodnější třídu rozdělit na dva, či více diskutujících kruhů, které pracují nezávisle na sobě. V tomto případě je však nutné vybrat halvního vedoucího diskuze, což je vhodné až pro vyšší ročníky. Druhou možností je, že se role zúčastní učitel a ostatní žáci mají v tom okamžiku zadané jiné úkoly, např. vyhledávání informací z různých zdrojů, sestavení anketních otázek (Sitná, 2013, s.95).

3.3.4 Metody heuristické, řešení problémů

V těchto metodách žáci řeší určitou problémovou situaci, úkol. Pomocí heuristických metod, tedy metod zkoumajících tvůrčí myšlení, učitel vede žáky k samostatnosti. Nutnou součástí je však žákova předchozí vědomostní vybavenost. Učitel je zde v roli poradce a žáky usměrňuje.

Nejefektivnější heuristickou metodou je metoda řešení problémů. Žáci nachází řešení pomocí stylu pokus omyl, což je nejen zábavné, ale učí se i hodnotit své úspěchy a nezdary. Podstatou problémového učení je stanovení situace, ve které žák musí řešit určitý problém, na nějž narazí v průběhu plnění úkolu. Obtíž je řešitelná pouze novým způsobem, žák musí využít vlastní myšlenkové činnosti k dosažení úspěchu (Zormanová, 2012, s.77).

3.3.5 Myšlenková mapa

Myšlenková mapa se tvoří pomocí grafického znázornění pojmů a myšlenek v daných souvislostech. Využívá se v úvodní části hodiny, kdy ještě není důkladně prostudováno téma nebo v závěrečné fázi reflexe. Tam slouží zejména jako shrnutí naučeného. Může posloužit také jako motivace. Myšlenkovou mapu můžeme také využít pro pochopení nových znalostí v souvislostech.

Učitel nebo žák napíše doprostřed tabule či papíru základní slovo, ke kterému následně žáci připisují pojmy, hledají společné vazby, úrovně. Učitel dává návodné otázky, díky nimž posouvá poznání žáků. Nápady se nehodnotí, pouze zapisují a až následně se blíže rozebírají a hodnotí. Zároveň mohou vznikat nové otázky, které rovněž žáci mohou do myšlenkové mapy připisovat. Základním cílem je nalézt co nejvíce možných spojení mezi námětem a pojmy. Nakonec následuje reflexe, kdy se všechny nápady prezentují

a hodnotí. Výhodou myšlenkové mapy je, že se dá využít již od počátku školní docházky, pouze se obmění psaní s kresleným projevem žáků (Zormanová, 2012, s. 127).

3.3.6 Práce s textem

Tato metoda je založena na zpracování informací z knih, encyklopedií, příruček, ale v dnešní době také z televize a internetu. Jedná se o žákovo samostatné učení a zároveň o experimentaci. Důležité je, aby žák textu porozuměl, uměl vyhodnotit, co je podstatou, hlavní myšlenkou. Žák musí být zároveň schopen obsah převyprávět svými slovy, zaujmout k němu nějaké stanovisko. Výhodou je, že tato metoda žáka podporuje v dalším učení a pracuje v tempu, které si sám volí a vyhovuje mu.

V době internetu a moderních médií upadá čtenářská gramotnost žáků a tato metoda může pomoci ke zlepšení v dané oblasti. Je nutno pracovat s textem častěji a důsledně, aby si žáci osvojili tuto metodu, protože ji v průběhu studia budou pravděpodobně potřebovat a užívat (Zormanová, 2012, s. 45-46).

3.3.7 Produkční metody

Produkční metody patří do metod dovednostně praktických a jsou zaměřeny na činnosti žáků. V první řadě se soustředí na motorickou činnost, která podporuje aktivizaci všech smyslů žáka.

Jedná se o souhrn různých postupů, úkonů, operací, díky nimž se dosáhneme konkrétního produktu, výstupu či výtvoru. Řadíme sem všechny pohybové dovednosti a činnosti jemné motoriky, které vedou k určitému cíli. Tyto metody úzce souvisí s myšlením a řečí (Sitná, 2013, s. 98).

3.3.8 Rozhovor

Rozhovor je výuková metoda, která se vyskytuje v běžném životě a je naší každodenní součástí. Je zaměřena na výměnu informací a zkušeností pomocí slov, gest, mimiky a pomáhá nám hledat odpovědi na otázky. Základními prvky rozhovoru jsou oslovení a replika a vzniká jimi dialog.

V rozhovoru, který probíhá ve školním prostředí, má hlavní roli učitel. Ten zodpovídá za jeho průběh. Důležitý strukturální prvek rozhovoru je otázka. Otázky pomáhají rozvíjet komunikaci, vedou žáka k novému poznání, myšlení, propojení souvislostí. Učitel musí mít na paměti strukturu otázek, jelikož některé typy otázek nepodněcují myšlení.

Zásady správného rozhovoru spočívají v položení otázky. Učitel dá žákům čas na rozmyšlenou a poté někoho vyzve k odpovědi. Učitel nikdy nemá reagovat negativně na špatnou odpověď, pouze žáka opraví a motivuje ho k dalšímu úspěchu. Má klást otázky všem žákům, neprojevat sympatie pouze k tomu, kdo zná správné odpovědi. Důležitou součástí rozhovoru je také střídání typů otázek, což zvyšuje zájem žáků. (Zormanová, 2012, s.47-48).

3.3.9 Skupinová výuka

Skupinové vyučování spočívá v rozdělení žáků do menších skupin, ve kterých spolupracují obvykle na náročnějším úkolu. Učitel zde má roli poradce, na žáky dohlíží a zajišťuje organizaci činností. Tato metoda je vhodná ke kombinování s jinými metodami aktivního vyučování, zvyšuje rozvoj tvůrčích schopností.

Velkou předností je rozvoj spolupráce v třídním kolektivu, řešení problémů, podpora komunikační dovednosti a práce v týmu. Žáci se učí argumentovat, prosazovat své názory, ale také naslouchat a respektovat názor druhých. Cílem této metody je naučit žáky, že náročnější problémy je vhodné řešit ve skupině, v týmu a že člověk sám by úkol nemusel zvládnout vyřešit (Zormanová, 2012, s. 90).

3.3.10 Vysvětlování

Vysvětlování se nejčastěji vyskytuje ve frontálním typu výuky a patří ke kognitivně orientovaným postupům. Učitel musí respektovat věk posluchačů a metodu přizpůsobit individuálním zvláštěnostem žáků. Podstatou metody je porozumění jádra sdělení a mělo by navazovat na dosavadní zkušenosti a vědomosti žáků. U vysvětlování je vhodná názornost, která žákům umožní lepší porozumění jevu, není však nutnou součástí. Důraz je kladen na logické a přesné vyjadřování. Složitější jevy je potřeba probírat od jednoduššího po složitější.

Vysvětlování patří mezi jednu z nejčastěji využívaných metod, přesto má však svá negativa. Může docházet k přetěžování žáků přílišnými detaily nebo naopak ke zjednodušenému a nedostatečnému vysvětlení, což vede k nepochopení probírané látky (Zormanová, 2012, s. 42).

4 ZÁKLADY NĚKTERÝCH OBORŮ V SOUVISLOSTI S CÍLEM DIPLOMOVÉ PRÁCE

Vzhledem k cíli práce, kterým je nejen rozvoj komunikativních dovedností žáků, ale i rozšíření jejich znalostí z oblasti reálií a onomastiky místních jmen v Libereckém kraji, považuji za nutné podat v teoretické části kromě informací z oboru pedagogiky i některé vybrané informace z oborů, kterých se realizovaný cíl přímo dotýká.

4.1 VYBRANÉ ÚDAJE Z OBLASTI HERALDIKA

V části svého projektu realizovaném na základní škole jsem se zabývala heraldikou. Žáci se v průběhu projektu seznámili s významem barev, který využili při manuálních činnostech. Proto zde uvádím základní problematiku heraldiky a její vývoj. Součástí kapitoly je i konkrétní tvary štítů a význam barev, se kterým žáci pracovali.

4.1.1 Vývoj heraldiky

Lidé se vždy od dávných dob zajímali o historii různými způsoby. Jednou ze základních věd sloužících k poznání historie je nauka o znacích, tzv. heraldika. Vznik erbů se připisuje nejčastěji 12. a 13. století v době rozkvětu rytířských ideálů. Původně sloužily k vojenským účelům, označovali se jimi urození bojovníci a jejich družiny. Znaky byly dříve velmi jednoduché a objevovaly se na štítech i na ostatní výzbroji, která chránila bojovníka od hlavy až k patě. Štíty s připevněnými jednoduchými plastickými znaky nebo nakreslenými obrazci se nazývaly šlechtické znaky. Tyto štíty se ve středověku často zavěšovaly nebo tesaly na opevnění hradů a měst, které patřily panovníkovi. Trvalo dlouhou dobu, než erby začaly užívat i právnické osoby, tedy města, církevní instituce a další (Ruda, 1970, s. 5-6).

4.1.2 Erby

Erbem či znakem rozumíme trvalé znamení na štítu, které odpovídá pevně stanoveným heraldickým pravidlům a určuje fyzickou či právnickou osobu na základě uděleného práva. Tvar štítu se měnil v průběhu doby v závislosti na změnách ve způsobu boje.

Nejpodstatnější část erbu vyjadřuje figura. Ta může být heroldská, což znamená, že byl štít dělen čarami podle geometrického tvaru. Druhým typem figur je figura všeobecná, která znázorňuje určité stylizované věci či postavy a je vývojově mladší. Do těchto znamení řadíme i symboly, které se dělí na přirozené a nadpřirozené. Součástí přirozených symbolů jsou lidé, zvířata, rostliny, ale i nebe, kopce, skály, voda a další.

Mezi nadpřirozené řadíme světce, anděly, postavy osob a zvířat z bájí a pověstí (Ruda, 1970, s.5).

V heraldice se mohou kombinovat libovolné symboly a figury dle fantazie, ale i přesto se musí dodržovat určitá heraldická pravidla. Pro rozlišování erbů s podobnými figurami se používaly čtyři barvy: modrá, červená, zelená, černá a dva kovy: zlato a stříbro. Jedna ze zásad stanovuje zákaz položení kovu na kov a barvy na barvu. Vždy musí být použita kombinace barvy a kovu. Tato zásada však ve středověku nebyla pokaždé striktně dodržována (Ruda, 1970, s. 5-6).

4.1.3 Význam barev v heraldice

Žáci v projektu pracovali se základními informacemi o významu barev, který použili při ztvárnění znaku města. Zde uvádím konkrétní význam barev v heraldice.

Nejstarší a základní heraldické barvy (tinkтуры) jsou červená, modrá, zelená a černá. Zvláštní postavení získaly dále dvě tinkтуры kovové - zlatá (žlutá) a stříbrná (bílá). Z vedlejších barev nabyly později významu barva lidské pleti, hnědá, nachová a oranžová (Ruda, 1970, s. 28).

1. **Zlatá** (žlutá) je barvou Slunce. Je barvou vznešenosti, blahobytu a slavných panovníků. V kombinaci s červenou znamená volnost, stálost a svobodu, v kombinaci s černou počestnost a dlouhý život.
2. **Stříbrná** (bílá) je barvou Měsíce. Symbolizuje čistotu, čest, radost, právo a spravedlnost. Bílá kombinovaná s červenou značí odvahu, bílá s černou zdrženlivost a skromnost, se zelenou čest.
3. **Červená** je barvou Marsu. Je barvou odvážných a statečných a tedy symbolickou barvou revoluce. Vyjadřuje ohnivou touhu po ctnosti, síle, triumfu a vládě. Křesťanství ji spojilo s mučednictvím, dobročinností, ohněm a láskou. V kombinaci s černou značí nenávisť, s modrou dobročinnost, se zelenou smělost.
4. **Modrá** je barvou Jupitera. Je střízlivá, vážná a chladná. Ukrývá v sobě vyrovnanost a klid vodní hladiny. Je barvou ticha a rozjímání. Vyjadřuje stálost, věrnost, životní moudrost a pokoru. Spolu s červenou znamená pýchu, s černou milosrdenství, se zlatou radost.

5. **Zelená** je barvou Venuše. Je barvou mládí, veselí a důvěry. Dále značí naději, mírnost a zdraví. Ve spojení se zlatou vyjadřuje laskavost a dobrotu, s červenou tvrdošijnost a vzdor, s modrou trvalou radost.
6. **Černá** je barvou Saturnu. Skrývá v sobě cosi tajemného, nedostupného, tmu, z níž plyne bázeň a smutek. Přirovnává se k zemi. V heraldice značí pokoru a oddanost, ale i zásadovost a sílu.
7. **Nachová** (purpurová) barva patří k vedlejším barvám a je barvou Merkuru. V symbolice značí důstojnost a vládu, je erbovní barvou lásky. Ve spojení se zlatem vyjadřuje moudrost, se stříbrem mír, s červenou uhlazený mrav, s modrou věrného služebníka, se zelenou šelmovství a s černou žalobu.
8. **Oranžová barva** vyjadřuje hrdost, pýchu, nestálost a vychloubačnost.
9. **Tělová barva** značí dlouhé pře a spory.
10. **Fialová barva** má své postavení v církevní symbolice, v níž je symbolem kajícínosti.

4.1.4 Městská heraldika

V městské heraldice platí stejná pravidla, ale s menšími odlišnostmi, které se týkají určení stran erbu. Podstatnou část městského erbu tvoří štít se znamením. Části, které se vyskytují ve šlechtické heraldice, nemusí být součástí znaku. Jedná se o přílbu, zdobenou klenotem a chráněnou přikryvadly, neboli fafrnochy. Tyto tři části se naývají základní části erbu. Za vedlejší části považujeme nosiče, strážce erbu a označení osobní nebo rodové hodnosti. V městských erbech se objevují koruny, které tvoří specifickou součást městského erbovnictví (Ruda, 1970, s. 8).

4.1.5 Vývoj severočeských městských znaků

Nejstarší nálezy městských symbolů se nachází na pečetích severočeských královských měst již v druhé polovině 13. století. Nejvýznamnější zachovalá pečeť náleží městu Litoměřice. Pečeť má tvar zašpičatělého štítu a je na ní vyobrazena městská hradba, ze které vyrůstá český dvouocasý lev s korunkou.

Pro ostatní královská města v severních Čechách je typický obraz města s městskou hradbou s otevřenou či zavřenou branou a dvěma či třemi věžemi. Toto zobrazení doplňuje symbol majitele, tedy erb českého krále.

Pečeti sloužily ve středověku jako ověřovací a prověřovací prostředek, který měl průkaznou moc ve vnitřních záležitostech města a ohlašoval pravomoc městské samosprávy i navenek. Až ve chvíli, kdy vydavatel písemnost zpečetil, získávala právní sílu a závaznost. Důležitou funkcí byla schopnost obrazu vyjádřit jednoduše totožnost majitele. Lidé byli na určitou podobu pečeti zvyklí, a proto jen málokdy docházelo ke změnám a vyhotovování nových pečeti (Ruda, 1970, s. 14).

Dobu přechodu od městských symbolů ke skutečným městským znakům pomáhají odhalit listiny, které udělují právo k jejich užívání. Zprvu však nešlo o reálné znaky, ale pouze znamení a symboly města. První zmínka se přiřazuje městu Most, kde se nachází doklady o tom, že byly městské symboly používány na válečných korouhvích a v roce 1456 povolil Ladislav Pohrobek pořízení korouhve nové. Zde se již hovoří o daných barvách, které se s mírnými odlišnostmi shodují s dnešním mosteckým znakem. V pozdější době se nachází stále více podobných dokladů i z poddanských měst. Dá se tedy usuzovat, že počátky městské heraldiky se datují kolem konce 14. století (Ruda, 1970, s. 15).

Liberecký městský znak

Z doložených listin vyplývá, že Liberec v letech 1556 – 60 používal pečeti s neznámým symbolem pro ověřování listin. V roce 1569 město zaplatilo za nové pečetidlo zlatníku Lohrmannovi velké množství grošů. Listina z roku 1577 uvádí, že císař Rudolf II. udělil Liberci mžnost pořádat žádané jarmarky a také městský znak, který mohl být používán na malé i velké pečeti. Liberečtí dostali také povolení pečetit zeleným voskem. Nejprve však bylo nutné zaplatit malíři Tobiášovi za namalování znaku do listiny, což dokazují městské počty z roku 1577. Město Liberec tedy oficiálně získalo svůj znak. Za okupace roku 1939 byl učiněn pokus nahradit českého lva hákovým křížem. Naštěstí však neúspěšně (Ruda, 1970, s. 78).

Liberecký znak se pyšní stříbrným štítem, na kterém jsou zobrazeny červené hradby se dvěma věžemi a cimbuřím. Ve středu hradby je otevřená brána uzavřená do vrchní poloviny zlatou padací mříží se stříbrnými konci. V obou věžích vidíme otevřené branky se střílnami a podlouhlými okénky, nad nimi se na věžích červenají střechy, na nichž se tyčí zlaté makovice s vlajícím praporem modré barvy. Nad bránou je zobrazen znak Redernů, což je modrý štít se stříbrným kolem. Na cimbuří můžeme

pozorovat stojícího zlatého lva, který hledí vpravo a je připraven ke skoku. Hlavu mu zdobí zlatá korunka a z otevřené tlamy vyčnívá červený jazyk (Ruda, 1970, s. 79).

4.2 VYBRANÉ ÚDAJE Z REÁLÍ LIBERECKÉHO KRAJE

V projektu, který jsem realizovala, se zabývám původem vzniku obcí v Libereckém kraji. Proto zde uvádím základní informace o kraji, ve kterém žijí a se kterým se žáci v průběhu projektu seznámili. V první části kapitoly nalezneme stručnou historii kraje, dále se věnuji historii Liberce a Českého ráje.

Liberecký kraj je kromě Prahy nejmenším krajem v České republice. Rozloha činí 3 163km² a žije zde, podle sčítání z ledna 2012, 438 600 obyvatel. Kraj je rozdělen na 21 spádových území a najdeme v něm 216 obcí, z toho 36 měst. Kraj je jedinečný i svým výškovým profilem. Nejnižší místo se nachází ve Frýdlantském výběžku u řeky Smědé ve výši 208 m, naopak nejvyšším místem se pyšní vrchol krkonošského Kotle s 227 metry. Krajina Libereckého kraje je velmi rozmanitá a nabízí spoustu přírodních bohatství. Na tomto území se rozkládá pět chráněných krajinných oblastí a jeden národní park – Krkonoše (Nevrlý, 2003, s. 6).

4.2.1 Historie kraje

Osídlování tohoto území bylo zaznamenáno na Turnovsku a Českolipsku již v době kamenné, zejména podél toku řeky Jizery. Ale o trvalém osídlování se hovoří až v počátku středověku. V té době začínaly vyrůstat podél kupeckých cest hrady, které sloužily především k ochraně a mnoho se jich dochovalo až do dnešní doby. Kolem hradů se začaly objevovat vesnice, osady a s nimi spojená řemesla, vznikala také první města (Nevrlý, 2003, s. 5).

Zásadní zeměpanskou reformu provedla v roce 1751 Marie Terezie, ve které ale většina dnešního území Libereckého kraje patřila do tzv. Regni Bohemiae circulus Boleslaviensis, tedy do kraje Boleslavského království českého. Železný Brod a Jilemnice náležel kraji Bydžovskému. Na severu, v části dnešního okresu České Lípy, ležel kraj Litoměřický. V čele stáli krajští hejtmani, kteří podléhali zemskému místodržiteli. Změny nastaly až v roce 1848, kdy byly krajské úřady přejmenovány na krajské prezidenty a v roce 1850 se počet krajů snížil na sedm a dva samostatné politické obvody (Nevrlý, 2003, s. 6-7).

Kolonizace horských lesů nastala až v době průmyslové výroby, především textilní a sklářské. Největšího průmyslového rozvoje se Liberecký kraj dočkal koncem 19. století. Vznikaly průmyslové aglomerace (zejména v oblasti skla, bižuterie a textile) a staly se známé a vyhledávané po celém světě.

Liberecký kraj je také vyhlášený přírodními krásami. Na jeho území se nachází část Krkonošského národního parku, ale také chráněné krajinné oblasti Jizerské hory, Lužické hory, Kokořínsko, Český ráj a České středohoří. V Libereckém kraji je mnoho dochovalých kulturních a historických památek (Liberecký kraj, 2014, s. 1).

Liberecký kraj, tak jak ho známe dnes, vznikl 1. ledna 2000. Byl vytvořen sloučením čtyř okresů z bývalých dvou krajů (Liberecký kraj, 2014, s. 1).

4.2.2 Historie města Liberec

Nejstarší nálezy byly objeveny v části města Růžodol I, a dokazují přítomnost lidí již v mladší době kamenné, tedy asi před 5000 lety. Tehdy se zde lidé usazovali zejména pro velké množství zvěře. Díky nálezům římských mincí se dá usuzovat, že již na počátku letopočtu existovala cesta podél Jizery, Mohelky a Nisy z Čech do Slezska. Trvalému obydlí území Liberecka však nic nenasvědčuje. V okolí Liberce se později usídlovali Kelti, Slované i Lužičtí Srbové (Technik, Ruda, 1961, s. 41).

První zmínky o Liberci

První zprávy o Liberci se nacházejí v latinských pramenech z roku 1352. Jde o záznamy týkající se placení papežského desátku pod jménem Richenburc. Významnou roli při vzniku města Liberec hrála zemská cesta Čechy–Lužice. Cesta vstupovala do města z oblasti brodu Harcovského potoka, což je dnešní místo terminálu MHD Fügnerova. Ve městě již fungovala kovárna a hostinec, ale pro časté záplavy bylo centrum města posunuto výše, na dnešní Benešovo náměstí.

Na přelomu 15. a 16. století výrazně klesla hodnota stříbra, a proto se zemská cesta užívala daleko méně a město Liberec nebylo nijak hojně navštěvováno. Řemeslníci byli nuceni zvýšit výrobu a kvalitu produktů, zejména látek a pláten. Díky boji šlechty o privilegia získalo město právo vařit pivo a 11. dubna 1577 byl městu udělen i městský znak.

V druhé polovině 16. století se začaly díky hejtmanu Ulrichovi zakládat nové ulice a byla postavena první zděná stavba. Jednalo se o farní chrám sv. Antonína. V roce

1579 – 1581 byla postavena původní pozdně renesanční radnice (Technik, Ruda, 1961, s. 43)

Vývoj města po bitvě na Bílé hoře

Po bitvě na Bílé hoře se stává Liberec majetkem Albrechta z Valdštejna. Ten se zasloužil o výstavbu špitálu, Nového Města a vodovodu. Liberec se stal centrem výroby pláten, později začaly vznikat první manufaktury. V 19. století měl Liberec 18 854 obyvatel, což bylo neúměrně velké množství na počet staveb. Proto byly typické dřevěné valdštejnské domky přestavovány na zděné budovy. V roce 1859 byl Liberec spojovacím místem mezi Berlínem a Vídní, a tak se stal druhým největším městem v Čechách. Liberec zažíval obrovský rozvoj. Začaly se budovat nové stavby jako spořitelna, budova soudu na Keilově vrchu, palác pro Spolek Severočeského muzea, chorobinec, městské lázně, zoologická zahrada a další. V roce 1879 vyhořelo staré divadlo, a proto bylo vystavěno nové. Také stará radnice přestala vyhovovat požadavkům tehledjší společnosti, a proto byla postavena radnice nová, která je v současnosti dominantou Liberce. (Technik, Ruda, 1961, s. 43).

Poválečné období

V poválečném období osídlovali území Liberce zejména Němci, kteří byli donuceni republiku opustit. Čeští občané se zabydlovali v jejich domech a vilách. Další výstavba Liberce spadá až do socialistického období. S ním je spojena výstavba panelových domů a sídlišť, která působila velmi jednotvárně. V této době však nad Libercem vyrostla hlavní dominanta Libereckého kraje, nový hotel na Ještědu. Jedná se o dílo architekta Karla Hubáčka, který navrhl vysílač spojený s restaurací a hotelem v podobě rotačního hyperboloidu.

Po roce 1989 se stal Liberec opět důležitým centrem. Opravovaly se staré budovy a začalo se s výstavbou nových, moderních objektů, například budovy Severočeské knihovny Liberec (Technik, Ruda, 1961, s. 44).

4.2.3 Český ráj

Pojem Český ráj se začal používat v zeměpisné terminologii až koncem 19. století. Na jeho názvu a přesném vymezení oblasti se podílelo více lidí. Za ráj Čech byla v období národního obrození považována oblast Litoměřicka. Tato místa byla velmi úrodná a země tam poskytovala dostatek obživy. Až v polovině 19. století lidé začali více přemýšlet o tom, jak lépe strávit volný čas a volba pobytu v přírodě byla lákavá.

Kolem 30. let 19. století se výrazně zvýšil zájem básníků a výtvarníků o krásy přírody. Zříceniny hradů byly častou inspirací umělců. V době romantismu lidé toužili po souznění duše, harmonie a krásy. Takovým ideálem byla příroda, která se stala únikem z pesimistické reality. Také se častěji objevovala témata vlastenectví, chápaná jako láska k rodné zemi. S tou se setkáváme například v naší hymně, která poprvé zazněla v roce 1834 ve hře *Fidlovačka* od J. K. Tyla. Kolem roku 1860 se někteří bádavější vlastenci snažili najít konkrétní ráj české země, který by splňoval jejich představu. Mnohým se však nelíbilo, že by rájem Čech mělo být Litoměřicko, které bylo zčásti osídleno Němci (Čermák, 2007, s. 4-6).

Důležitým městem, které sehrálo roli při přemístování názvu ráje Čech, bylo město Turnov. Toto město už tehdy mělo bohatou minulost, proslavilo ho zejména kamenářství a řada významných osobností. V 60. letech 19. století se z města začaly vytrácet romantické prvky přírody a stále častěji tu docházelo k národnostním střetům. Proto byli Turnovští rozhodnuti, že musí chránit krajinu v okolí města proti rozpínavosti Němců (Čermák, 2007, s. 7).

Hlavní zásluha na prosazení názvu Český ráj se připisuje turnovskému rodáku Václavu Durychovi. Živil se jako redaktor a podílel se na vydávání *Polabských novin*. Roku 1888 vydal svůj cestopis *Z Českého ráje* doplněný ilustracemi Aloise Nejedlého a mapou Turnovska. Kniha má 320 stran a seznamuje čtenáře s územím v okolí města. Při psaní Durych vycházel ze svých jednodenních cest směrem z Turnova a zmapoval jeho nejbližší okolí. V knize se objevují lidové pověsti k daným místům prokládané vyprávěním z cest (Čermák, 2007, s. 9-10).

Dalším důležitým občanem města je Josef Kopal, který se zasloužil o propagaci turistického spolku, založeném v roce 1892. O čtyři roky dříve vydal brožuru, podporující činnost spolku, s názvem *Malý průvodce po Turnově a jeho okolí*. V úvodu této publikace se zmiňuje, že si krajina oblasti Turnova zaslouhuje nést v pravém slova smyslu název Český ráj (Čermák, 2007, s. 10).

V rozmezí let 1908 – 1912 se začaly vydávat pohlednice s označením “Pozdrav z Českého ráje”. Nový zeměpisný termín v roce 1912 použil i průvodce vydaný v Jičíně. V roce 1914 již konstatoval Jan A. Harold bez emocí ve svém průvodci

Mnichovohradištskem: „*Jednou z nejrozkošnějších krajin naší vlasti jest Pojizeří, honosící se českým, dnes již všude známým a obvyklým pojmenováním Český ráj.*” (Čermák, 2007, s. 12).

4.3 VYBRANÉ ÚDAJE Z OBLASTI TOPONOMASTIKA

Toponomastika, nebo také toponymie, je součástí vědního oboru onomastiky. Ta se zabývá původem vlastních jmen. Dělí se na názvy místní, tzv. oikonyma, místa zeměpisná, tzv. toponyma, nebo pomístní, zvaná anoikonyma. Onomastika zahrnuje také antroponyma, tedy vědu zabývající se osobními jmény a chrématonyma pojednávající o jménech výsledků lidské činnosti, která nenalezneme v krajině. (Šmilauer, 1963, s. 7).

Pomístní jména označují vlastní jména neživých objektů v přírodě. Řadí se sem i objekty v krajině vytvořené člověkem, které nejsou určeny k obývání. Olivová-Nezbedová (1995, s. 15) uvádí, že se pomístním jménem rozumí “*vlastní jméno neživého přírodního objektu a jevu na Zemi a toho člověkem vytvořeného objektu na Zemi, který není určen k obývání a je v krajině pevně fixován*”. Do této kategorie patří názvy polí, luk, lesů, vyvýšenin, cest, potoků, rybníků, jezer a dalších (Olivová-Nezbedová, 1995).

Pomístní jména dělíme historicky na ta, která se od dávných dob nemění, nebo na ta, která přetrvávají i po zániku původního objektu. Některá jména vznikala v dávných dobách, jiná jsou stará pouze pár století. Například vznik názvu řeky Ohře se datuje do 8. století n.l. ve znění Agara. Ale názvy jako U Akátů, Akátník a další nemohly vzniknout dříve než v 17. století, kdy k nám byl strom přivezen ze Severní Ameriky (Šmilauer, 1963, s. 8-9).

Toponyma vznikala z lidské potřeby orientovat se v přírodě a terénu. Lidé se snažili odlišit od sebe jednotlivé objekty. Změny v osídlení krajiny souvisely se změnami ve způsobu života člověka a tak vzrůstal počet pomístních jmen (Olivová-Nezbedová, 1995, s. 16).

Pomístní jména vznikala podle toho, jak lidé daný objekt vnímali. Pojmenování mohlo být přímé, podle vnějších nebo nejdůležitějších znaků. Často se jednalo o polohu, vzdálenost, barvu, velikost, nebo podle toho, jaký druh rostlin či zvířat se na místě vyskytoval. Jako příklad uveďme rybník Rákosák či les Bukovina. Mohlo jít také

o pojmenování, které vznikalo v souvislosti objektu s člověkem a jeho majetnickými vztahy. Např. pozemek Na Kumpošce, který vlastnil Kumpošta. Pojmenování nepřímé vznikalo podle objektu, který s objektem sousedil. Mohlo jít tedy např. o pole U Chocně, což definovalo blízkost Chocně (Šmilauer, 1963, s. 15).

4.3.1 Dělení pomístních jmen

Toponomastika se dělí na množství podoborů. Olivová-Nezbedová (1995, s.15) rozděluje pomístní jména na:

- **hydronyma** (vlastní jména vod): jména moří, zálivů, průlivů, jezer, bažin, močálů, rašelinišť, slatinišť, rybníků, vodních nádrží, studánek, pramenů, řek, potoků, peřejí, vodopádů, průplavů, plavebních kanálů atd.
- **oronyma** (vlastní jména tvarů vertikální členitosti povrchu zemského i mořského dna): jména orografických celků, pohoří, vrchovin, hornatin, pahorkatin, hřbetů, jednotlivých hor, kopců, skal, úbočních a údolních tvarů, údolí, dolin, sedel, propastí, roklí atd.
- **pozemková jména** (vlastní jména seskupení pozemků nebo jednotlivé obdělávané či neobdělávané půdy, lesního pozemku): jména polí, luk, pastvin, zahrad, vinic, lesů, hájů, obor atd.
- **hodonyma** (vlastní jména dopravních cest): jména ulic, náměstí, nábřeží, cest, stezek, mostů, tunelů, železnic, lanovek atd.
- **vlastní jména jiných neživých přírodních objektů a jevů a člověkem vytvořených objektů, které nejsou určeny k obývání a jsou v krajině pevně fixovány**: vlastní jména balvanů, kapliček, božích muk křížků, hřbitovů, pomníků, lomů, rozhleden atd.

Pomístní jména vznikala buď z apelativ, nebo z vlastních jmen, jak uvádí Šmilauer (1963, s. 85). Můžeme je rozdělit podle vzniku:

- přímo bez slovotvorné obměny (rybník Krčín, který se jmenoval podle Jakuba Krčina z Jelčan),
- slovotvornou obměnou příponami, předponami (louka Adamice patřící Adamovi),
- složením (Kněževrch) či zkrácením (rybník Asp).

Pomístní jména jsou různých slovních druhů. Mezi slovními druhy se nejčastěji vyskytují (Šmilauer, 1963, s. 86-87):

- substantiva, např. lom Amerika,
- substantizovaná adjektiva, např. Na Bartoňovém,
- adjektiva, např. Malý vrch,
- numera, např. U Tří svatých.

Vzácně se vyskytují také:

- adverbia, např. Na březině nahoře,
- verba, např. Chraň Bože,
- pronomina, např. Na našem.

Toponyma můžeme dělit také podle motivace vzniku. V literatuře se dělení toponym věnovalo více autorů, každý však toponyma dělil jiným způsobem. Průkopníky dělení dle motivace zmíním Charlese B. Petersona nebo Mieczysława Buczyńskiego. Já zde však uvedu novější a české rozdělení dle Rudolfa Šrámka (1999, s. 37). Motivační vztah k pojmenovanému objektu se vymezuje čtyřmi obsahově sémantickými kategoriemi, které se dají vyjádřit pronominy:

- kde
- kdo,co
- jaký, -á, -é, jací
- za jakých okolností
- či

Zde blíže specifikuji výše uvedené vztahové modely dle Šrámka (1999, s. 37).

I. Vztahový model „kde“

A. Lidé, kteří zakládali sídla nebo v nich bydleli, potřebovali obce pojmenovat, aby je odlišili od ostatních. Vychází z motivu „kde bydlíme, kde jsme se usadili“ nebo také „kde bydlí soused“ a další. Jedná se o princip tvoření slov podobný jako při tvoření dnešních přezdivek. Existuje několik možností tvoření:

1. -any, -ané

- a) Pojmenování dle vlastnosti terénu: Hořany odvozeny od „na hoře“, Vysočany odvozeno od „vysoko“, Dolany od „v dole“.

- b) Pojmenování podle vlastnosti půdy: Mokřany – mokřady, Lažany – bydlící na lazu a další.
- c) Pojmenování podle vod: Jezeřany – jezera, Říčany – říčky, a další.
- d) Pojmenování podle rostlinstva: Borovany - borovice, Trnovany - trní, a další.
- e) Pojmenování podle zvířetva: Blšany – blecha, Rybany – ryby, Tuřany – tur, a další.
- f) Pojmenování dle rozmanitých věcí: Radlany – rádlo, Sekyřany – výronci sekyr, a další.

2. *-ice, -ovice*

Jsou to názvy vytvořené podle patronymických jmen, vždy plurálová: Mezilesice – mezi lesy, Nakolice – na kůlech, Zádvěřice – za dveřmi, za branou hradeb, Podhořice – pod horou, a další.

3. *odkud přišli*

Při migraci obyvatelstva se často uplatňoval tento motiv tvoření názvů. Tvoří se často příponou –any, ale vychází z názvů obcí.

Patří sem Boleslavany, Němčany, Prušany, Moravany a další.

B. Objekty jsou pojmenovány podle místa, kde se nachází.

1. *Předložka + jméno*

Málo používaný typ využitý u několika osad vznikajících poblíž osamocených hospod. Jedná se například o osadu U Anděla, U Blažka, U Labutě.

2. *Předpona + jméno*

Taktéž málo využívané, objevovalo se zejména na starších osídlených územích. Patří sem Podbaba, Předmost, Záles.

3. *Předpona + jméno + přípona*

Jeden z nejčastěji využívaných typů vůbec. Objevují se topoformanty –í, –ov, –ek, apod., z předpon ná–, pod– a jiné. Jako příklad uvádím Vrchlabí, Poříčí, Zámotek, Podmezichlumí, Nácestí.

4. *„tam, kde je“*

Vyskytuje se nejčastěji u vodních toků nebo sídel, které vznikaly v místě, kde teče stejnojmenná řeka. Jedná se o názvy Ostrava, Morava, Bystřice, Opavice a další.

II. Vztahový model „kdo, co“

A. Patří sem slova, která byla motivovaná tím, čím byli obyvatelé sídel. Dělíme je na skupiny vyjadřující povolání nebo vyjadřující sociální stav či postavení.

1. povolání, zaměstnání

- a) –ary, –áry: Vinary, Kováry
- b) –áře: Lnáře, Skláře, Rybáře
- c) –níky: Kobylníky, Zlatníky, Bobrovníky
- d) –nice: vždy plurálová oikonyma, která se tvarově rovnala s koncovkou –ice, Sokolnice (Sokolníky), Jemnice (Jemníky), Slatinice (Slatiníky)
- e) –e: bez předcházejícího –ar, –ář, například Rataje
- f) složená jména: Mydlovary, Voděrady, Koloděje

2. sociální stav a postavení

- a) –i: Mlatci, Dvořáci
- b) –y: Dušníky, Žebráky

B. Patří sem slova přímo vyjadřující motiv pojmenování. Jedná se o jeden z nejčastěji využívaných motivů. Pojmenování vzniká proprializací apelativ. Uvádím zde dělení a příklady:

- a) podle rostlinstva: Buk, Dub, Olší, Vrbice
- b) podle vodstva: Brod, Břehy, Voda
- c) podle půdy: Bláto, Hlína, Písek
- d) podle objektu: Dům, Hrad, Kostelec
- e) podle terénu: Pole, Louka
- f) podle rozmanitých věcí: Lavice, Most

III. Vztahový model „jaký, jací“

A. Tento motiv pojmenování se vztahuje k vlastnostem zakladatelů nebo obyvatelům sídla. Často se jedná o ironizující jména obyvatelská nebo přezdívky obyvatel. Tímto způsobem se oikonyma v češtině tvořila do konce 15. století. Později se tímto způsobem tvořily pouze přezdívky zejména v nářečích na Moravě a ve Slezsku. Dělíme je následovně podle vzniku ze slovních druhů:

- a) substantivum + substantivum: Dědibaby
- b) substantivum + verbum: Babovřesky, Hříbojedy, Hracholusky
- c) adjektivum + adjektivum: Chrudichromy

- d) adjektivum + substantivum: Mokropsy
- e) verbum + substantivum: Modlibohov
- f) pronomina + substantiva: Soběsuky
- g) pronomina + adjektiva: Soběhrdy
- h) pronomina + verba: Soběchleby
- i) numerum + substantiva: Všechlapy
- j) numerum + adjektiva: Všehrdy
- k) numerum + verba: Všetrypy
- l) adverbium + adjektiva: Veleliby
- m) adverbium + verba: Křivolaje

B. Názvy pomístních jmen se vyvíjely podle motivů, které odrážely danou vlastnost objektu. Nejčastěji charakterizují vnější vlastnosti. Není však jasné, zda vznikaly transpozicí apelativních adjektiv, nebo zkrácením pojmenování substance oikonymického objektu, např. Dlouhá ves → Dlouhá. Dále je dělíme na:

1. Adjektiva neodvozená od původu

Oikonyma nabývající vlastností substantiv z původních adjektiv, např. Lysá, Mokrá, Srní.

2. Adjektiva odvozená

Oikonyma typu a) patří mezi starobylé, typy c) a d) se již téměř nevyskytují.

- a) –á: Dubá, Lipá, Tisá
- b) –ová: Jedlová, Lipová, Smrková, Dubová
- c) –ové: Vrbové
- d) –ový: Bukový, Dubový
- e) –ná: Bučná, Olešná, Písečná
- f) –né: Hostinné, Smrčné
- g) –ný: Rohozný
- h) –no: Březno, Blatno, Opočno

3. Adjektiva substantizovaná

Tento motiv se výhradně používal pro vodní toky, plochy, později docházelo k pojmenování sídel při těchto tocích.

- a) –nice: Kamenice, Olešnice, Bučnice

- b) –(ov)ec: Černec, Modřec, Bukovec
- c) –(e)nec: Bzenec, Břevnec

C. Tato skupina reflektuje informace, které souvisely se zakládáním sídla a měly velký význam pro hospodářské a sociální dějiny. Dělíme je na:

- a) okolnosti dobývání půdy: Polom, Pohořelá, Žďár
- b) právní okolnosti vzniku sídla: Soudná, Bezpráva
- c) vymezení hranic: Újezd, Ochoz
- d) ekonomické okolnosti: Svoboda, Lhota
- e) poukaz na úspěch, neúspěch: Bída, Hladov, Veselí
- f) poukaz na nebezpečí: Pozorka, Hleďsebe, Dalskabát

IV. Vztahový model „čí“

Jedná se o nejčastější způsob tvoření oikonym na celém světě. Vystihuje fakt, že někomu něco patří, často se také setkáváme s pojmenovacím motivem honorifikace, tedy pojmenování na počest někoho.

A. „čí lidé“

1. **Osobní jméno:** Myslík, Šach, Hurník

2. **Osobní jména v plurálu:** Diváky, Kokory

3. **Osobní jméno + oikonymický formant:**

- a) přípona –(ov)ice spojena s dvoučlenným osobním jménem: Bohumilice
- b) přípona –(ov)ice spojena se zkrácenou podobou některého z osobních jmen komponovaných: Milovice, Bohušovice
- c) přípona –(ov)ice spojena s jednoduchým osobním jménem deapelativního původu: Komárovice, Křížkovice

4. **Přípona je odvozena od apelativního pojmenování osoby:** Kralice, Opatovice, Popovice

5. **Přípona –any:** Jirčany, Nemilany

B. „čí majetek“

1. **Nedostatečně odlišitelné od modelu IV-A-1:** Myslík, Šach

2. **Podoby osobních jmen + přivlastňovací přípona:** Mysliboř, Mladeč

- a) sufix –ěř, –oř, –íř: Mysliboř, Kroměříž, Jaroměř
- b) sufix –a: Vidča, Bytča

3. Topoformant –ov

Jedná se o oikonyma odozená od hypokoristických, deminutivních i jednoduchých zdomácnělých osobních jmen, například:

- a) z hypokoristik a deminutiv: Bojanov, Hodov, Vokov
- b) z jednoduchých jmen: Komárov, Sedlkov
- c) ze jmen cizího původu: Benešov, Petrov, Veněšov

4. Formant –ov odvozený od apelativních jmen osob: Králov, Biskupov, Popov

5. Ženská podoba formantu –ová: Machová, Držková, Racková

6. Topoformant –ín: Hodonín, Božetín, Radotín

7. Formant –ina: Lutotina, Všemina

8. Formant –ka: Baška, Andlerka

9. Formant –ství: Království, Opavství

10. Topoformant –ovec: Karlovec, Albertovec

11. Topoformant –yně: Ruzyně, Lutyně

12. Posesivně pojmenovací motiv německého původu: Frenštát, Hermanšlág, Kunštát

C. Honorifikující motiv

Vyvíjel se z posesivního motivu, ale časem ztratil přivlastnění daného objektu, protože již neexistoval. Je typické pro politickou činnost společnosti, proto mají často krátkého trvání a průběžně se mění. Typickým příkladem je Gottwaldov, později Zlín. Z oblasti Olomoucka se dochovaly pomístní názvy jako Palackého les, Masarykovo pole, Wilsonova louka.

4.3.2 Původ dohledaných názvů obcí využitých v projektu

Výsledným produktem projektu je kniha, kterou vytvořili žáci pátých ročníků. Součástí knihy je původ názvů obcí tak, jak si ho představují žáci. V této podkapitole pro srovnání uvádím historicky doložený původ některých názvů dle Profouse (1949) a Technika (2000).

Liberec

V písemnostech se o Liberci nachází první zmínky již kolem 17. století pod německým názvem Reichenberg nebo českým Liberck. Za nejstarší a původní název se však považuje forma Reychemberg, protože se v zápiscích z roku 1352 vyskytuje bez českého znění (Technik, 2000. s. 41).

Německé pojmenování města odvozují historik Herrmann a učitel Ressel podle osad stejného jména, odkud do města měli přijít přesídlenci z Německa. Etymolog Gierach a Schwarz jsou však přesvědčeni, že původ názvu vychází jiného z faktu (Technik, 2000, s. 8). Podle jejich verze stála osada na kopci, německy Berg. Slovo reich označovalo bohatství, které si lidé pro město přáli. Někteří etymologové jsou však opačného názoru a to takového, že Berg označovalo doly pod osadou a tedy skryté bohatství, které se tehdy pod obcí dolovalo. (Technik, 2000. s. 42).

Původ českého názvu Liberec však není tak jednoduché rozlušit. Řada badatelů konstatuje, že se už od dávných dob používal vedle německého názvu i název český, v latině znějící Libercum. Z něj podle nich časem vznikl název Liberec tak, jak ho známe dnes (Technik, 2000. s. 41).

Zajímavý názor sdílí historik Rohn. Je přesvědčen, že Liberk je pro město původním českým názvem. Objasňuje to překladem staroslovanského slova „lu” znamenající dřevo nebo les ve spojení s německým „berg”, což je v překladu hora. Luberg tedy představoval lesnatý kopec. Později se znění vyvinulo v Liberk a postupem času do současné podoby Liberec. Reichenberg je podle Rohna pouze německý překlad pro původní znění (Technik, 2000. s. 42).

S jiným pohledem na původ jména přišel etymolg Nagel. Jeho verze spočívala v transformaci německého názvu Reichenberg přes později zkracovanou formu Richberk, Riberk až na Liberk. Tuto domněnku uznává spousta badatelů dodnes.

Důležitou informací je však fakt, že Balbín v roce 1688 uvádí ve svém spise „Reichenberg olim Libercum”, což v překladu zní Reichenberg kdysi Libercum. Z toho můžeme usuzovat, že nejpravděpodobnější verzí je verze Rohnova, tedy že základ názvu Liberce byl opravdu český, až později se přejmenoval na německé znění Reichenberg (Technik, 2000, s. 43).

Mimoň

Vývoj názvu je zaznamenán od roku 1262, kdy se hovořilo o Mimoni jako o obci Lutoldus de Nemans, později Nymaus. V roce 1388 se objevuje podobnější verze Mimonie a Mymonie. Profous (1949, s. 87) uvádí, že původ názvu není doložen, pouze je zřejmé, že zde bylo jméno usedlíkovo.

Modlibohov

První zmínky o názvu obce se nachází v roce 1556 pod názvem Modlibohow. Jméno je později pozměněno na Modlitbow v roce 1677 a Modlitbau v roce 1715. V roce 1834 je uváděna verze Modlibow i Nudelbaum, od 20 let později je v záznamech uvedeno opět Modlibow. Toto jméno bylo od Čechů spojováno lidovou etymologií se slovem motlitba ve znění Modlitbov. Později se název změnil díky oslabené artikulaci na Modlibov. Dle záznamů Profouse (1949, s. 120) byl název na základě fonetické podobnosti změněn Němci také na Nudelbaum, který však nemá rozumného významu.

Noviny pod Ralskem

Vývoj názvu obce byl poprvé zaznamenán v roce 1544 jako Nayland, v roce 1547 uváděno Nowina. Později, v roce 1720, byla obec nazývána Neuland. Název Noviny pod Ralskem se uvádějí jako překlad německého Neuland, což znamená “nová země”. Tento název označuje pole, pozemek, který byl čerstvě upraven na ornou půdu, nové pole (Profous, 1949).

Sobákov

Ves Sobákov je prvně zaznamenána v listinách v roce 1398 jako Sobaconis. V roce 1556 je uváděna jako Sobakow, později v roce 1720 jako Sobak, roku 1790 dokonce jako Zobak. Profous (1949, s. 125) uvádí, že je název odvozen od slova původního Sobaconis, což v překladu nejspíše znamená Sobákův dvůr.

5 ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

Praktická část mé diplomové práce se zabývá realizací projektu na základní škole s názvem „Proč se to tak jmenuje? aneb jak vznikly místní názvy na Liberecku“. Cílem diplomové práce bylo rozšířit komunikativní dovednosti žáků pátého ročníku a jejich znalosti o základy z oblasti reálií a onomastiky místních jmen.

K realizaci cíle byla využita projektová výuka. Pro ověření přínosu projektu byl využit pretest a posttest, který přináší informace o míře zlepšení žáků před projektem a po jeho skončení. V praktické části diplomové práce je mu věnována kapitola, ve které jsou obsaženy všechny otázky testu včetně vyhodnocení v grafech. Výsledným produktem projektu je kniha pro žáky, která se skládá z veškerých činností projektu, druhým výstupem je didaktický materiál pro učitele. V něm je prezentován cíl projektu, jeho realizace krok za krokem a jeho možná úskalí. Tato brožura by měla pomoci učitelům zrealizovat projekt v jeho komplexní podobě.

Součástí projektu bylo probudit zájem žáků o minulost naší vlasti, zejména však oblasti, ve které žijí. Během projektu se žáci naučili vyhledávat a zpracovávat potřebné informace, spolupracovali ve skupinách či ve dvojicích, učili se vzájemné toleranci a respektu k druhým. Nedílnou součástí projektu se stala manuální část, ve které žáci rozvíjeli svou fantazii a kreativitu, v další části se také naučili orientovat v mapách.

Projekt byl realizován v průběhu pedagogické praxe, která probíhala v 5. ročníku na Základní škole Oblačná v Liberci během května 2014. Projektu se zúčastnilo 27 žáků, z toho 13 dívek a 14 chlapců.

Při realizaci projektu byly využity různorodé metody a činnosti, jejichž bližší popis je uveden v teoretické části diplomové práce.

5.1 Charakteristika školy a třídy

Realizace projektu proběhla v květnu 2014 na Základní škole Oblačná v Liberci. Škola se nachází v centru města a v současné době ji navštěvuje 275 žáků. Součástí školy je školní družina, kterou navštěvuje přibližně 60 žáků a nově je otevřen i školní klub. Škola nabízí žákům velké množství pestrých kroužků. V první řadě se jedná o kroužky zaměřené na cizí jazyky a informatiku, ale nechybí ani zaměření sportovní, výtvarné či hudební.

Složení třídy

Ve třídě, ve které byl projekt realizován, je 28 žáků, z toho 15 chlapců a 13 děvčat. Mého projektu se zúčastnilo 27 žáků.

Vztahy a komunikace mezi spolužáky

Žáci k sobě mají přátelský vztah, snaží se pomáhat jeden druhému a řeší problémy pomocí domluvy. Většina třídy je nekonfliktní, tolerantní a přátelská, pouze jeden chlapec často slovně napadá ostatní. Tyto konflikty byly již v minulosti řešeny třídní důtkou.

Spolupráce v hodinách

Žákům nedělá problémy pracovat ve dvojicích či skupinkách, jsou na tento způsob výuky zvyklí od třídní učitelky. S projektovou výukou už se také několikrát setkali, ale šlo pouze o jednodenní projekt nebo naopak celoroční v rámci celé školy či světa (KROKUS).

Studijní výsledky žáků

Tři žáci mají diagnostikované specifické poruchy učení, dyslexii či dysgrafii. Třídní učitelka jim věnuje individuální péči a jednou týdně jim poskytuje doučování. Ve třídě se nachází také několik žáků, kteří se obtížněji soustředí a v hodinách je nutný dohled a pobízení k činnosti ze strany učitele. Ostatní žáci jsou aktivní, snaživí, přizpůsobiví, tolerantní a nekonfliktní.

Kázeňské potíže

Ve třídě se nachází jeden žák, který má kázeňské problémy a potýká se s ředitelskou důtkou. V minulosti mu již byla za slovní napadání udělena třídní důtkou.

Zájmy žáků

Žáci z této třídy jsou velice nadaní v oblasti sportu, ale i v kreativních činnostech, jako výtvarná výchova nebo dramatická výchova. Navštěvují spoustu mimoškolních i školních aktivit. Chlapci se účastní soutěží ve fotbale a házené, dívky navštěvují divadelní kroužek. Několik žáků hraje na hudební nástroje (kytara, housle nebo klavír). Nachází se zde i děti, které reprezentují školu ve vybíjené. Také ve vědomostních soutěžích žáci velice vynikají. V okresní matematické soutěži se na prvních čtyřech místech umístili právě žáci pátého ročníku ZŠ v Oblačné ulici.

Motivace ke studiu

Třídní učitelka Mgr. Renata Pokorná děti velice dobře připravuje k dalšímu studiu, podporuje je a motivuje k dalším činnostem. V rámci školy mají žáci často různé besedy s autory knih, cestovateli, záchranáři a podobně.

5.2 Návrh projektu

Název projektu: PROČ SE TO TAK JMENUJE? aneb jak vznikly názvy
v Libereckém kraji podle žáků 5.A

Autor projektu: Zuzana Horčíčková

Místo realizace: prostory ZŠ, liberecká radnice

Ročník: 5. ročník ZŠ Oblačná v Liberci, školní rok 2013/2014

Typ projektu:

- podle organizace: vícepředmětový
- podle navrhovatele: uměle připravený
- podle účelu: směřující k získání dovedností
- podle délky: střednědobý
- podle prostředí: kombinace školní i mimoškolní
- podle počtu zúčastněných: společný, individuální
- podle informačních zdrojů: kombinace vázaného a volného

5.3 Smysl projektu

Cílem projektu je rozšířit komunikativní dovednosti žáků pátého ročníku ZŠ a zároveň prohloubit pozitivní vztah k naší vlasti, především k místu svého bydliště a obohatit je o znalosti základů dalších oborů (onomastika, heraldika, reálie kraje). Zábavnou a netradiční formou se dozvídají historické souvislosti o regionu, ve kterém žijí. Projekt žáky seznamuje s původními názvy obcí a reálií v Libereckém kraji a pomáhá rozšiřovat povědomí o vzniku jejich názvů.

Projekt přispívá ke zvýšení zájmu o historii a minulost našeho kraje, ale také žáky učí vyhledávat informace z různých zdrojů a rozvíjí spolupráci ve skupině, komunikační dovednosti a sdílení. Žáci jsou vedeni k prosazování užitečných názorů, které si umí obhájit, zdokonalují se v manuálních činnostech.

5.4 Výstup

Výsledným produktem je kniha vytvořena kreativní činností žáků. Žáci se podílí na obsahu knihy, vymýšlí původ názvů obcí v Libereckém kraji, vyhledávají a třídí důležité informace o reáliích a městech v okolí. Dále žáci pracují na přebalu knihy, výtvarně zpracovávají děj příběhu, seznamují se s prvky heraldiky a základním významem barev a symbolů. V neposlední řadě písemnou formou zpracovávají slohové útvary jako vyprávění, oznámení a zprávu, ale také pracují s moderními technologiemi, učí se s MS Word, vyhledávají informace z internetových zdrojů a učí se posílat soubory pomocí e-mailu. Výsledný produkt projektu podává zpětnou vazbu nejen žákům a učitelům, ale také rodičům. V rámci diplomové práce vznikla metodická příručka pro učitele pro opakovanou realizaci projektu.

5.5 Předpokládané cíle

Komunikativní

Žáci rozšiřují svou slovní zásobu a učí se komunikovat s druhými. Umí se vhodně vyjadřovat ústně i písemně a reagují na názory druhých.

Kognitivní

Žáci vyhledávají a třídí důležité informace na internetu a v knihách a na základě jejich pochopení je efektivně využívají v učení i tvůrčích činnostech. Žáci rozšiřují svou slovní zásobu a učí se komunikovat s druhými. Podílejí se na návrzích při tvorbě knihy. Žáci umí zařadit svou obec do příslušného kraje. Dokáží vyjmenovat názvy obcí v okolí svého bydliště.

Afektivní

Žáci samostatně a aktivně pracují na zadaném úkolu, spolupracují ve skupinách, dodržují předem stanovená pravidla. Dokáží ocenit nápady druhých a jsou schopni objektivně zhodnotit svou práci i práci ostatních. Navíc získávají základní pracovní návyky při práci.

Psychomotorické

Žáci vyhledávají a třídí důležité informace na internetu a v knihách. Stříhají postavy z papíru a lepí je na připravené archy. Jsou schopni volné experimentace, ale zároveň nad úkoly přemýšlí.

Sociální

Žáci konzultují své nápady ve skupině a umí je podložit vhodnými argumenty. Snaží se naslouchat ostatním, vzájemně se respektují. Umí se vhodně vyjadřovat a komunikovat se spolužáky i učiteli.

5.6 Předpokládané činnosti

- aktivizující metody
- vyhledávání, třídění informací
- prezentace získaných informací ostatním
- společná práce na tvorbě knihy
- slohová cvičení
- lepení, stříhání, kreslení

5.7 Organizace

Organizace projektu proběhla v prostorách školy a třídy, jeden den i mimo školu, resp. na liberecké radnici. Při projektové výuce žáci pracovali individuálně, ve dvojicích i ve skupinkách.

6 REALIZACE PROJEKTU

Projekt byl realizován v pátém ročníku ve spolupráci s paní učitelkou Renatou Pokornou. V době mé pedagogické praxe a realizace projektu žáci probírali kraje České republiky, proto byl výklad o Libereckém kraji spojen s mým projektem. Žáci propojovali nové vědomosti s již získanými a opakovali si znalosti o rodném kraji.

6.1 Projektový den 1

1.motivační hodina

Žáci byli seznámeni s tématem projektu pomocí myšlenkové mapy na tabuli. Uprostřed stálo heslo LIBEREC v bublině a žáci chodili k tabuli připisovat všechno, co se pojí s jejich městem. Překvapilo mě, kolik toho žáci věděli o svém bydlišti. Objevovaly se zde pojmy jako Ještěd, Bílí tygři, nejstarší ZOO v ČR, Porche a nezapomněli ani na rodáka Vlastu Buriana. Když žáky již nic nového nenapadlo, společně jsme si prošli všechny pojmy a vysvětlili si, proč se nám v myšlenkové mapě objevily.

Poté každá řada ve třídě rozdala dvě obálky. První obálka obsahovala rozstříhanou mapu České republiky podle krajů a druhá obálka obsahovala obrázky a názvy míst z Libereckého kraje. Úkolem žáků bylo správně poskládat mapu republiky a v druhé části měli žáci přiřadit obrázek k vhodnému pojmu. Aby však žáci neměli práci tak jednoduchou, bylo jim do obálek zařazeno i několik obrázků, které nepatřily do Libereckého kraje.

Po správném sestavení obou částí žáci dostali papír, na který mapu i obrázky přilepili a plakát sami dozdobili. Žáci byli seznámeni s cílem projektu a společně se domluvili, že z projektu bude vytvořena kniha.

Pretest

Žáci dostali test s otázkami o Libereckém kraji, na který každý samostatně odpovídal. V závěru projektu žáci dostali opět totožný test na vyplnění. Test sloužil k vyhodnocení úspěšnosti projektu.

2.hodina: Diskuze

Další část probíhala v zadní části třídy na koberci, kde si všichni sedli do kruhu. V diskuzi se zaměřili na realie a památky Liberecka. Objevovaly se zde otázky typu: Co je dominantou Liberce, kdo z dětí navštívil nějaké zajímavé místo, kde se mu nejvíce líbilo. Pozvolna se téma dostalo k místním názvům a děti se snažily vybavit si nějaké

zvláštní jméno reálií, měst či vesnic. Aby žáci vyvinuli vyšší aktivitu, podávali návrhy a diskutovali, byli dotázáni, zda vědí, jak jména obcí vznikají nebo jak se po vzniku názvů pátrá. Žáci mezi sebou začali diskutovat, přemýšleli a navrhovali různá řešení. Nakonec byli seznámeni s novým pojmem onomastika a toponomastika. Pro lepší pochopení bylo žákům přečteno několik ukázek z knihy *Za pověstmi Českého ráje*. Autorem knihy jsou žáci základních škol v Turnově a obsahuje smyšlené povídky o vzniku místa.

3.hodina: Seznámení s toponomastikou

Pro rozdělení žáků do skupin po čtyřech až pěti byly využity kartičky s názvy obcí v Libereckém kraji. Každý dostal jednu kartičku a podle stejných názvů žáci utvořili skupinky. Společně si sedli na libovolné místo ve třídě tak, aby mohli spolupracovat. Skupinky dostaly rozstříhaný nedokončený text pověsti k danému místu v Českém ráji a jejich úkolem bylo sestavit text podle posloupnosti. Protože text byl nedokončený, žáci museli vymyslet jeho dokončení podle vlastní fantazie.

Po dokončení příběhu dostali žáci za úkol vyluštit křížovku, aby se dozvěděli, kde hledat původní znění příběhu. Žáci tak mohli porovnat, jak se jejich verze liší od originálu a povídku nalepili na papír. Poté následovala prezentace příběhů. Každá skupina si vybrala vedoucího, který přečetl před třídou příběh a jeho dokončení. Ostatní poslouchali a následně se všichni vystřídali. Nakonec se přesunuli k dalšímu úkolu.

Každá skupina dostala tři druhy mapy Libereckého kraje. Každý jednotlivec měl za úkol vypsát nejzajímavější názvy obcí či reálií na papír. Poté se společně domluvili na názvu, který považovali za nejoriginálnější a představili je ostatním skupinkám, aby se názvy neshodovaly.

4.-5.hodina: Slohové cvičení

Žáci ve skupinkách vymýšleli původ vzniku názvu, který si vybrali na mapě a zapisovali příběh na papír. Vyžadovala jsem, aby každý vymyslel jednu část příběhu. Chtěla jsem tak předejít tomu, že by se na vymýšlení podílel pouze jeden či dva jedinci ve skupině. Nakonec přepsali příběh na čistý papír bez škrtnutí a doplnili obrázky.

Závěrečná reflexe po prvním dni

Závěrečná reflexe probíhala v zadní části třídy na koberci. Každý měl za úkol stručně zhodnotit činnosti, spolupráci ve skupině nebo mohl navrhnout, co by do příštího dne

změnil. Aby se žáci nepřekřikovali, mluvil pouze ten, kdo v ruce držel plyšovou hračku.

6.2 Projektový den 2

Druhý den se žáci věnovali kreativním výtvarným činnostem. Pomocí prezentace byli seznámeni s tím, co je bude v daný den čekat.

Rozdělení do skupinek zůstalo podle předešlého dne. Žáky čekalo vytváření plakátu ke smyšlené pověsti, tvorba erbu města a také měli za úkol vymyslet vzhled úvodní stránky do knihy.

Žáci měli za úkol rozdělit si mezi sebe práci tak, aby stihli všechny aktivity. Bylo zajímavé sledovat, jak každý spolupracoval jinak. Některé skupinky stíhaly všechno v klidu, jiné měly z počátku času dost a ke konci nestíhaly.

Heraldika

Pro tvorbu erbu byla pro žáky připravena prezentace s nejdůležitějšími informacemi a významem barev, které se v heraldice používají. Každá skupinka nakonec dostala papír s těmito informacemi a podle něj erb tvořila.

Obrázek 1: Práce na erbu

Plakát

Žáci měli k dispozici papír velikosti A2 a různé papírové postavy, které mohli nalepit do obrázku. Výtvarná technika pro dotváření obrazu nebyla předem nedefinována, žáci však nejčastěji volili pastelky či vodové barvy.

Tento den se nezvonilo na přestávky. Pokud žáci potřebovali na toaletu či měli hlad, přišli se pouze zeptat na svolení.

Úvodní stránka

Pro tvorbu úvodní stránky měli žáci za úkol vyhledat informace o obci na internetu nebo v encyklopediích. Vyhledávali počet obyvatel, vznik města, protékající řeky a různé zajímavosti. Pro děti je tento postup práce někdy obzvláště náročný, musí porozumět textu a vyhledat potřebné informace, aniž by se zaobírali nepodstatným.

Třetí hodina byla věnovaná prezentaci hotových prací. Každá skupinka předstoupila před třídu a představila ostatním svá díla. Všichni měli rozdělené funkce. Jeden seznámil třídu s vybranou obcí a řekl o ní užitečné informace, druhý přečetl povídku o vzniku názvu, další popsal děj na obrázku a poslední vysvětlil, proč byly použity příslušné barvy erbu k vybrané obci. Ostatní se zájmem poslouchali, co jejich spolužáci vymysleli.

Závěrečná reflexe opět probíhala na koberci v zadní části třídy a v kruhu. Žáci si chválili činnosti i průběh dne a uznali, že má reflexe z předchozího dne význam. Výrazně se zlepšila spolupráce a komunikace mezi dětmi a atmosféra byla o poznání lepší než předchozí den.

Obrázek 2: Závěrečná reflexe

6.3 Projektový den 3

1.-3.hodina

Na třetí den mého projektu byla pro žáky domluvena prohlídka liberecké radnice. Na ráno byla pro žáky přichystaná stručná prezentace o historii Liberce a tak se žáci dozvěděli nové informace o místě svého bydliště. Zabývali se také původem názvu města Liberec, neboli v dřívější podobě Reichenberg. Na závěr prezentace byly pro žáky přichystané otázky k ověření, zda si z prezentace něco zapamatovali. Následně se třída vydala k radnici na náměstí dr. Edvarda Beneše, kde již čekala paní průvodkyně.

Provedla žáky chodbami radnice až do obřadní síně, kde se všichni posadili na pohodlná sedadla a poslouchali. Výklad byl velice zajímavý, dozvěděli se spoustu nových informací, paní průvodkyně vymýšlela různé otázky a oni aktivně odpovídali. Správně si zapamatovali z ranní prezentace, kdo stojí na radniční věži – rytíř Roland, ochránce městských práv, nebo kdo nechal samotnou radnici postavit. Také se nově dozvěděli, jaké slavné osobnosti stály na balkoně v obřadní síni nebo kolik váží obrovský lustr z Berlína. Odvážní žáci měli také možnost vystoupat po schodech vzhůru do radniční věže a podívat se na Liberec z ptačí perspektivy.

Obrázek 3: Žáci na radniční věži

Při sestupování zpět z věže si žáci mohli spočítat, kolik schodů má radnice odshora až po vchodové dveře. To byla pro děti výzva a statečně počítaly do posledního schodu, ale ani tak se nedopočítaly ke stejnému výsledku.

Nakonec se všichni zastavili před samotnou radnicí a prohlédli si ji zvenku. Zaměřili jsme se na zajímavosti, jako je právě již zmíněný rytíř Roland nebo reliéf nad portálem

s postavami. Prostřední postava symbolizuje město, levá strana postavy spojené s bývalou radnicí a postavy na pravé straně se pojí s radnicí novou.

Při zpáteční cestě do školy se žáci zastavili u Valdštejnských domků ve Větrné uličce. Dozvěděli se, po kom nesou název. Dříve tam stálo domků třikrát tolik, bohužel se nedochovaly a usilovalo se o zboření i posledních tří kusů. Nyní v nich sídlí Střední průmyslová škola stavební a stará se o jejich údržbu.

4.hodina

V průběhu cesty do školy si žáci opakovali informace, které se dozvěděli na exkurzi v radnici. Ve škole jedna část žáků dostala za úkol napsat krátkou zprávu o exkurzi na radnici, druhá část psala o projektu, který absolvovali. Dětem bylo vysvětleno, že zprávy poslouží jako předmluva a závěr do vytvářené knihy.

5.hodina

V poslední hodině se žáci přesunuli do učebny informačních technologií. Měli za úkol vyhledat potřebné informace na úvod knihy a vložit je do Wordu. Následně každý odeslal svůj soubor na e-mailovou adresu, kterou jsem vytvořila. Každý žák měl papírek se zadáním a podle něj pracoval. Práce dětem trvala déle, než jsem čekala, nemají s vyhledáváním informací praktické zkušenosti a dělá jim velký problém vytřídit podstatné informace od nedůležitých.

6.-7.hodina

V posledních dvou hodinách všichni vytvářeli titulní stránku pro společnou knihu. Povíдали si o místech v přírodě, zda již pracovali s mapou a znají-li vrstevnice. Prezentace žákům umožnila seznámit se s vrstevnicemi a zjistili, že se někdy přibližují k sobě, někdy jsou od sebe dál. Žáci byli namotivováni tím, že je čeká výroba barevné mapy s vrstevnicemi jako podklad pro titulní stranu. Měli k dispozici čtvrtky formátu A3 a voskovkami nebo pastelkami předkreslili libovolné vrstevnice. Poté si vybrali barvy. Měli možnost volit protilehlé barvy z barevného kruhu, který jim byl představen, nebo pouze odstíny jednotlivých barev. Žáci, kteří v úvodu volili voskovky pracovali vodovými barvami, ostatní využili temperových barev.

Posttest

Na závěr žáci dostali stejný test jako na začátku projektu. Odpovídali na totožné otázky. Cílem bylo zjistit, zda se zlepšili, zda si po projektu osvojili nové vědomosti. Tento test

byl poté porovnán s testy, které žáci vyplňovali na začátku projektu a výsledek byl vyhodnocen pomocí grafu. Toto srovnání se nachází v následující kapitole.

Reflexe

Na závěr dne čekala žáky opět reflexe, tentokrát z celého projektu. Žáci dostali hodnotící list, ve kterém na číselné ose znázornili počet bodů, který vystihoval jejich odpověď na otázku. Poté žáci odůvodnili, proč hodnotili právě tím číslem a každý žák řekl svůj názor na projekt, co se mu líbilo, s čím byl a nebyl spokojený.

Většina dětí byla projektem spokojená, činnosti je bavily. Převažovalo nadšení z manuálních činností a vymýšlení příběhu ve skupinkách, ale také z exkurze na radnici. Samostatnou práci žáci moc neocenili, protože jsou na ni zvyklí z běžného vyučování. Potvrdili však, že je bavila více při vědomí, že práce budou použity do vytvářené knihy. Žáci by si přáli mít projektovou výuku častěji, ale uznávám, že s přípravou takového projektu je poměrně mnoho práce a nedá se zařazovat velmi často.

Výtky, které se při hodnocení objevily, se týkaly především spolupráce. Jedna skupinka se první den musela rozdělit na dvě části, protože se její členové nedokázali domluvit. Druhý den si ale obě skupiny práci chválily a žáci byli rádi, že problém vyřešili.

7 METODICKÁ PŘÍRUČKA PRO UČITELE:

Součástí diplomové práce je metodická příručka pro učitele, která byla vytvořena v návaznosti na realizovaný projekt. Tato příručka by měla pomoci učitelům realizovat projekt na regionální téma s historickým podtextem, přiblížit žákům prostředí, ve kterém žijí a motivovat je do budoucna k návštěvám historických památek a muzeí v regionu i celé republice. Příručka učitelům podává rady, jak úspěšně realizovat projekt a jak se vyvarovat chyb a úskalí této výukové metody. Metodika je rozdělena podle částí projektu:

- A) motivace
- B) mapování a třídění
- C) řešení problému
- D) produkt projektu
- E) závěrečná reflexe

V první části se setkáme se slovním průvodcem, který detailně popisuje aktivity, ve druhé části nalezneme souhrn činností systematicky zařazených do tabulky.

Cílem projektu je prohloubit u žáků 5. ročníků pozitivní vztah k naší vlasti, především k místu svého bydliště. Zábavnou a netradiční formou se dozvídají historické souvislosti o regionu, ve kterém žijí. Projekt žáky seznamuje s původními názvy obcí a reálií v Libereckém kraji a pomáhá rozšiřovat povědomí o vzniku jejich názvů.

Projekt přispívá ke zvýšení zájmu o historii, zejména o minulost příslušného kraje, ale také žáky učí vyhledávat informace z různých zdrojů a rozvíjí spolupráci ve skupině. Žáci jsou vedeni k prosazování užitečných názorů, které si umí obhájit a také se zdokonalují v manuálních činnostech.

Výsledným produktem je kniha vytvořená z kreativních činností žáků. Žáci se podílí na obsahu knihy, vymýšlí původ názvů obcí v Libereckém kraji, vyhledávají a třídí informace o reáliích a městech v okolí. Pracují na přebalu knihy, výtvarně zpracovávají děj příběhu, seznamují se s prvky heraldiky a základním významem barev a symbolů. V neposlední řadě písemnou formou zpracovávají slohové útvary jako vyprávění, oznámení a zprávu, ale také pracují s moderními technologiemi, učí se s MS Word, vyhledávají informace z internetových. Výsledný produkt projektu podává zpětnou vazbu nejen žákům a učitelům, ale také rodičům, kteří mnohdy projektovou výuku podceňují a hodnotí ji jako pouhou hravou činnost svých ratolestí.

PROJEKT: PROČ SE TO TAK JMENUJE aneb původ názvů obcí v Libereckém kraji podle žáků 5.A?

Forma realizace	Střednědobý projekt
Doporučený ročník	5. ročník ZŠ
Časová dotace	4 – 5 dní
Vzdělávací oblast	<ul style="list-style-type: none"> • Člověk a jeho svět • Jazyk a jazyková komunikace • Informační a komunikační technologie • Umění a kultura
Cíle, očekávané výstupy	<p>Žák:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vyhledává a třídí informace ze zdrojů a na základě jejich pochopení je efektivně využívá v učení i tvůrčích činnostech • rozšiřuje svou slovní zásobu a učí se komunikovat s druhými • podílí se na návrzích při tvorbě knihy • umí zařadit svou obec do příslušného kraje • dokáže vyjmenovat názvy obcí v okolí svého bydliště • samostatně a aktivně pracuje na zadaném úkolu • získává základní pracovní návyky při práci • je schopen volné experimentace, ale zároveň nad úkoly přemýšlí • konzultuje své nápady ve skupině a umí je podložit vhodnými argumenty • učí se naslouchat ostatním • umí se vhodně vyjadřovat a komunikovat se spolužáky a učiteli • zdokonaluje se ve výtvarné komunikaci, citění a vnímání barev

7.1 PŘÍRUČKA FORMOU POPISU

7.1.1 Motivace

Motivace je jednou z nejdůležitějších částí projektu, ale i výuky samotné. Základem úspěchu vyučování je vhodně zvolená motivace, která žáka zaujme a nadchne. Při vhodné motivaci žák touží po tom, aby se o dané problematice dozvěděl co nejvíce informací, a to po celou dobu trvání projektu. Důležitým předpokladem pro úspěšnost projektu je také nadšení učitele, který předává své emoce a radost z projektu žákům.

Myšlenková mapa

Pro tento projekt je jako motivace zvolena metoda myšlenkové mapy na tabuli. Hlavní heslo rozprostírající se uprostřed tabule v oválném ohraničení nese název hlavního krajského města: LIBEREC. Úkolem žáků je připisovat heslovitě k pojmu vše, co je napadne v souvislosti s tímto městem. Jako druhá varianta je možné žáky vyzvat, aby sepsali během časového limitu všechny asociace k pojmu na papír a následně učitel zapisuje všechny návrhy na tabuli tak, aby se neopakovaly. Důležitou součástí metody je objasnění pojmů ze strany učitele a ujasnění, proč se u hlavního hesla objevily dané pojmy.

Pretest

V další části hodiny žáci dostanou test zjišťující míru povědomí týkající se Libereckého kraje a původu místních jmen v regionu. V testu žáci mají smíšené otázky. Objevují se zde otázky, které vyžadují slovní odpověď, ale také otázky, u kterých stačí zakroužkovat správnou odpověď. Test vypracovává každý žák samostatně.

Skupinová práce

Po vypracování testu učitel žáky rozdělí do skupin podle řad ve třídě, nebo podle uvážené kombinace žáků. Každá skupina od učitele dostane dvě obálky. První obsahuje rozstříhanou mapu České republiky podle krajů, v druhé jsou fotografie měst a historických památek Libereckého kraje a zvláště jejich názvy. Objevují se zde i fotografie z jiných krajů, které mají za úkol žáky zmást. Úkolem žáků je přiřadit správný název k objektu a sestavit mapu republiky. Po následné kontrole lepší úkol na připravený papír a dozdobí plakát dle uvážení.

Prezentace prací

Následně žáci před třídou prezentují svou práci a hodnotí, co pro ně bylo obtížné poznat, co naopak dobře znají nebo jaká města navštívili.

Diskuze

Další část probíhá ve třídě na koberci, nebo v jiné části třídy, kde žáci mohou utvořit kruh. Mezi celou třídou probíhá diskuze na téma reálie a památky Liberecka. Žáci se vyjadřují, zda byli na zajímavém místě v okolí krajského města, nebo zda si vzpomínají na nezvykle znějící název obce či reálie. Učitel se ptá dětí, jestli je napadá, jak mohly vzniknout názvy měst, vesnic, podle čeho se mohly pojmenovávat a zda žáky napadají nějaké příklady. Učitel následně seznámí žáky s hlavními metodami slovo tvorby v pomístních názvech.

Aby učitel žáky dále motivoval, přečte jim několik příběhů z knihy *Za pověstmi Českého ráje*. Tato kniha vznikla pod vedením paní Kordové z Turnova a sepsali ji žáci tří turnovských základních škol. Pojednává o možném vzniku místních jmen v Českém ráji.

7.1.2 Mapování a třídění

Následující činnost probíhá ve skupinách po čtyřech až pěti žácích. Pro rozdělení do skupin slouží kartičky s názvy obcí v Libereckém kraji. Každý žák dostane jeden lístek a podle stejných názvů žáci utvoří skupinu. Je vhodné předem připravit stanoviště pro dané skupiny, aby nevznikl chaos při hledání dostatečného množství místa pro pět lidí.

Práce s textem

Učitel rozdá žákům v seskupení nedokončený rozstříhaný text pověsti o vzniku místa v Českém ráji. Jejich úkolem je text seřadit ve správné posloupnosti. Vyplatí se vybrat více typů příběhů pro různorodost činnosti. Po složení příběhu žáci domýšlí, jak mohla pověst skončit a napíše ji pod vlepený příběh.

Křížovka

Aby si žáci mohli porovnat originální verzi se svou, musí nejprve vyluštit křížovku. Ta jim poradí, kde mají hledat konec příběhu. Je dobré vložit konečné znění pověsti do obálky nadepsané názvem pověsti a umístit obálku na chodbu před třídu. Důležité je

vyslat pouze jednoho žáka ze skupiny, aby v prostorách školy skupina zbytečně nehlučila.

Prezentace prací

Po této činnosti následuje prezentace prací, ve které se porovnává konečné znění pověstí s originálem. Je vybrán zástupce za skupinu, a ten přečte celou písemnou práci tak, jak byla společně vytvořena. Všichni žáci poslouchají a postupně se prostřídají.

7.1.3 Řešení

V této části výuky žáci dostanou od učitele mapy Libereckého kraje. Každá skupina je obdařena třemi mapami. Je vhodné volit stejný typ mapy pro každou skupinu, aby se předešlo konfliktům při následném vybírání názvů. Úkolem žáků je samostatně během předem stanovené časové dotace vyhledat a vypsát co nejvíce zajímavých názvů obcí a reálií, které naleznou. Poté se musí domluvit na nejoriginálnějším názvu a představí ho ostatním skupinám.

Po výběru daného místa žáci diskutují, jak mohl vzniknout název obce, jaký má původ a po čem je pojmenován. Smyšlený příběh napíše na připravený papír. V této části projektu je důležité hlídat, aby se nezapojovali pouze šikovnější žáci. Je možné tomu předcházet tak, že učitel předem upozorní, aby se na příběhu podíleli všichni ze skupiny. Důsledně kontroluje, komu patří daná část příběhu. Je vhodné také upozornit žáky, že v této fázi nemusí být jednoduché shodnout se na jednotném znění příběhu. Je proto nutné, aby mezi sebou žáci diskutovali a obhajovali své názory, ale zároveň se učí toleranci a přizpůsobení se ostatním. Ve fázi hotového příběhu skupinka zvolí písaře a děj krasopisně přepíše na papír, mohou doplnit obrázky a nazdobit dle uvážení.

Následuje činnost předcházející výrobě erbů k danému městu. Aby žáci věděli, k čemu erby a znaky měst sloužily, je nutné seznámit je alespoň okrajově s heraldikou. Nejprve učitel s žáky probírá otázku heraldiky. Co to slovo znamená, čím se zabývá tato věda, jak může být stará a zda znají nějaké konkrétní znaky a erby. Učitel má připravenou prezentaci, ve které žákům představí několik typů znaků a seznámí žáky se zásadami užívání barev a s jejich významem. Každá skupina následně dostane od učitele vypsané významy barev na papíře, se kterým bude následně pracovat.

7.1.4 Produkt projektu

V této fázi projektu mají žáci vytvořit estetickou formu díla. Společně se domlouvají, jak by si představovali přebal knihy, vyrábí znak městu, o kterém napsali pověst, ilustrují děj svého příběhu.

Učitel na začátku dne seznámí žáky se všemi činnostmi, které je budou v průběhu vyučování čekat. Je přínosné žáky nechat, aby se mezi sebou domluvili a rozvrhli si čas na práci. Někteří žáci volí jako praktičtější variantu práci všech na všem, jiní si činnosti rozdělí mezi jednotlivce nebo dvojice.

První aktivitou je výroba erbu. Žáci mají k dispozici čtvrtku o velikosti A3, šablonu erbu a papír s významem barev. Barvy volí tak, aby dokázali při prezentaci odůvodnit, proč použili právě dané barvy. Výtvarné techniky nejsou specifikované, žáci si mohou vybrat barvy, které jim jsou nejbližší. Často volí pastelky nebo vodové barvy. Při výběru barev mohou využít všechny barvy a symboly, které je napadnou. Znak města nakonec pomocí nůžek vystříhnou.

Další činností je zobrazení děje příběhu. Žáci mají k dispozici balící papír formátu přibližně A2 a výtvarná technika není blíže určena. Učitel pouze upozorní žáky, že se jedná o velkou plochu, na které je lepší volit techniky rozmývatelné vodou nebo roztíratelné, tedy uhel, suché pastely a další. Učitel žákům také nabídne vytisknuté postavy v dobových oblecích, které mohou vhodně umístit do obrazu, ale nemusí jich využít vůbec. Je však lepší mít připraveno větší množství různých postav, protože někteří v tomto období raději volí stříhání a lepení postav před kresbou.

Důležitou součástí vyráběné knihy je také obsah a informace o dané obci či místě. Proto mají žáci k dispozici encyklopedie o městech nebo internet. Učitel s žáky diskutuje, co by bylo vhodné zařadit na úvodní stranu, co najdeme v encyklopediích a co čtenáře nejvíce zajímá. Cílem je dobrat se k informacím o počtu obyvatel, roku vzniku, vodních tocích, nadmořské výšce a dalších zajímavostech. Tato činnost bývá pro žáky zábavná, ale velmi náročná, hlavně pokud vše potřebné vyhledávají v knihách. Je pro ně obtížné vytrdit podstatné od nepodstatného a textu musí porozumět.

Následná činnost je samostatnou prací pro každého žáka. Jedná se o vytváření přebalu knihy. Žáci ocení, když se mohou podílet na vymýšlení vzhledu knihy, ale učitel je může směřovat, kam chce. Do zeměpisné a regionální tematiky patří nepochybně

vrstevnice v mapách, které můžeme při práci použít jako motivaci. Vrstevnice se nám na mapě přibližují a oddalují a žáci si je mohou v mapách, které dostali, vyhledat a sledovat. Při volbě materiálu volíme temperové barvy, které se děti učí míchat, zesvětlovat a ztmavovat. Při práci žáci sledují sílu linií a jsou schopni volné experimentace. Mají možnost volit mezi kontrastními barvami z barevného kruhu nebo se zaměřit pouze na valéry dané barvy.

V posledním dni učitel žáky seznámí s historií Liberce a vznikem jeho názvu. Pomocí připravené prezentace promítne vzhled původního Liberce, staré radnice, starého divadla a dalších zajímavostí. Seznamuje s možným vznikem názvů v okolí a následně žáci odpovídají na otázky, které ověřují znalosti získané z prezentace.

Učitel se předem domluví na datu a hodině prohlídky radnice. Prohlídka probíhá s paní průvodkyní, která třídu zavede chodbami až do obřadní síně, ve které se žáci usadí. Průvodkyně pokládá různé otázky z dějin a historie Liberecka. Seznamuje posluchače s vnitřní a vnější podobou radnice a za pěkného počasí umožní třídě výstup po točitém schodišti až na radniční věž. Ten žáky odmění panoramatickým výhledem do okolí. Zde se také mohou seznámit s kopci a horami v okolí, při dobré viditelnosti mohou dohlédnout i na některá města v okolí.

Následující hodinu, probíhající již ve třídě, se žáci podle studijního plánu seznamují se slohovým útvarem zpráva. Učitel třídu rozdělí na dvě části. Jedna má za úkol napsat krátkou zprávu o absolvovaném projektu, druhá část se zaměřuje na exkurzi v radnici. Žáci musí být seznámeni s faktem, že nejlépe napsaná zpráva bude zveřejněna v úvodu a závěru vytvořené knihy. Tato skutečnost silně motivuje a žáci se daleko více snaží a předbíhají, kdo z nich napíše slohový útvar nejlépe.

V další hodině učitel všem rozdá instrukce s informacemi, které musí vyhledat na internetu. Třída se přesune do PC učebny tak, aby každý žák seděl u jednoho počítače. Podle zadaných instrukcí žáci vyhledávají informace o Libereckém kraji, které budou součástí úvodní části vytvářené knihy. Informace zapisují úhledně do MS Word, sjednotí velikost i písmo, zvolí vhodný nadpis a uloží pod názvem svého příjmení. Kdo má činnost splněnou dříve, vloží do souboru několik obrázků k tématu. Nakonec vloží soubor do e-mailu a odešlou na e-mailovou adresu uvedenou na lístečku. Tuto adresu si učitel vytvoří konkrétně pro tuto práci.

Poslední aktivitou projektu je prezentace prací, na kterou se žáci vždy velmi těší. Prezentace může probíhat ve třídě před spolužáky, ale také není na škodu přizvat ostatní třídy a učitele. Akce má potom pro žáky větší význam. V této části skupiny prezentují jednotlivé části projektu od samotného smyšleného příběhu, přes informace o místě, představení ilustrace a v neposlední řadě také znaku města s jeho významem. Každý žák představuje jednu část projektu, učitel může prezentaci prací dokumentovat fotoaparátem či videonahrávkou.

7.1.5 Reflexe

Na konci projektu však nesmíme zapomenout na reflexi, bez které by práce neměla správný dopad na všechny zúčastněné. V reflexi si žáci uvědomí všechny souvislosti, mohou se k projektu svobodně vyjádřit a prezentovat své emoce. V této části je vítané, když se třída posadí do kruhu a mluví vždy pouze ten, kdo má v ruce míček nebo plyšovou hračku. Reflexe probíhá po směru hodinových ručiček a každý řekne několik vět o průběhu projektu, o spokojenosti s výsledkem a může vytknout, co by udělal příště jinak, co se mu nelíbilo. Důležité je, aby žáci zreflektovali, co jim projekt přinesl, zda změnil na něco názor a uvědomili si, kdo komu byl nápomocný a usnadnil mu práci, nebo naopak.

Po reflexi každý zhodnotí projekt počtem bodů od 0 do 10 a na povel ukáže počet bodů na prstech, aby se žáci neovlivnili. Zde je možné také využít formu tzv. barometru, kdy se určí pomyslná přímka. Na jednu konci označíme 0 na druhém hodnotu 10 a žáci se postaví na přímce do místa, které označuje spokojenost s projektem. Následně však v obou případech musí zaznít, proč žáci zvolili právě tolik bodů, proč body ubírali atd.

Poslední den učitel slavnostně předá žákům zkompletovanou knihu, kterou sami vytvořili. Této akci však předchází posttest. Žáci dostanou test, který vyplňovali před začátkem projektu. Tento test slouží učitelům k vyhodnocení úspěšnosti projektu. Zjistí, zda si žáci rozšířili povědomí o Libereckém kraji a zapamatovali si nové informace. Učitel může k testu přidat hodnocení celého projektu. Žáci zapíší, jak byli spokojeni se svou prací, zda zvládli dané úkoly, cíle. V tomto hodnocení je vymezen prostor i pro učitele, který zhodnotí individuálně práci každého žáka.

7.2 PŘÍRUČKA FORMOU TABULKY

	Postup – metody, aktivity	Cíle, očekávané výstupy	Pomůcky	Poznámky
Motivace	MYŠLENKOVÁ MAPA - žáci zapisují asociace k heslu LIBEREC nadepsaném na tabuli	Zná základní regionální a historické zvláštnosti svého okolí.	tabule, křídly, (papír, psací potřeby)	možnost psát na papír a návrhy postupně číst, učitel zapisuje na tabuli
	DISKUZE - žáci objasňují, proč napsali daná slova, vysvětlení významu všech pojmů	Zprostředkuje ostatním zkušenosti, zážitky z vlastních cest.	-	-
	SAMOSTATNÁ PRÁCE - Test znalostí – žáci zodpovídají psanou formou odpovědi nebo kroužkují správné odpovědi	Využívá získané vědomosti k řešení problémových úloh.	test – viz. přílohu	pretest pro závěrečné hodnocení úspěšnosti projektu
	SKUPINOVÁ PRÁCE - žáci ve skupině skládají mapu České republiky a lepí ji na papír, vybírají fotografie památek a měst z Libereckého kraje	Uvědomuje si hodnotu spolupráce a pomoci, rozvíjí základní dovednosti dobré komunikace.	2 obálky do skupiny – obsahuje mapu ČR, fotografie památek, lepidlo, papír, fixy	kraje ČR je vhodné z druhé strany nadepsat, aby skládání nebylo tak obtížné

	Postup – metody, aktivity	Cíle, očekávané výstupy	Pomůcky	Poznámky
	<p>PREZENTACE PRACÍ</p> <p>- žáci prezentují svou práci před třídou, představují okresní města v kraji a poukazují na zajímavosti</p>	<p>Určí a vysvětlí polohu svého bydliště vzhledem ke krajině a státu.</p>	-	-
	<p>DISKUZE</p> <p>- žáci vypráví zážitky z Libereckého kraje, povídají si o názvech obcí v kraji</p>	<p>Formuluje své myšlenky výstižně a kultivovaně.</p>	-	<p>organizace v kruhu v zadní části třídy</p>
	<p>ŘÍZENÁ DISKUZE</p> <p>- otázky typu Co myslíte, že by mohla být toponomastika? Jak vznikaly názvy obcí? Po čem byly reálie a místa pojmenovaná? Napadají vás příklady?</p>	<p>Přispívá k diskuzi v malé skupině i debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat.</p>	-	-
	<p>ČTENÍ PŘÍBĚHU</p> <p>- učitel přečte žákům několik ukázek z knihy, jak mohly názvy míst vzniknout</p>	<p>Pozorně naslouchá čtenému textu a vhodně reaguje otázkami.</p>	<p>knihy Za pověstmi Českého ráje</p>	<p>organizace v kruhu na koberci</p>

Mapování, třídění	Postup – metody, aktivity	Cíle, očekávané výstupy	Pomůcky	Poznámky
	SPOLEČNÉ ODVOZENÍ VÝSTUPU PROJEKTU - seznámit žáky s průběhem projektu a výsledným produktem a akceptovat nápadité návrhy žáků	Respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají.	-	organizace v kruhu na koberci
	ROZDĚLENÍ DO SKUPIN - žáci utvoří jednu skupinu podle stejných názvů obcí na kartičkách a shromáždí se na jednom místě ve třídě	Podílí se na příjemné atmosféře v týmu, účinně spolupracuje ve skupině.	kartičky s názvy obcí v Libereckém kraji	vymezit ve třídě stanoviště pro jednotlivé skupiny
	ZPŘEHÁZENÉ VĚTY - žáci ve skupině sestavují situace, věty, do správného pořadí	Čte s porozuměním, posuzuje úplnost či neúplnost sdělení.	obálka s rozstříhaným a nedokončeným textem pověsti	zvolit 2 – 3 typy pověstí, aby se všechny ve třídě neshodovaly
	ČTENÍ S PŘEDVÍDÁNÍM - žáci nalepí složený příběh na papír a dokončí znění příběhu podle sebe.	Sestaví osnovu vyprávění a vytváří písemný projev s dodržením časové posloupnosti.	lepidlo, papír	-

	Postup – metody, aktivity	Cíle, očekávané výstupy	Pomůcky	Poznámky
Mapování, třídění	<p>LUŠTĚNÍ KŘÍŽOVKY</p> <p>- skupiny, které mají splněnou předchozí aktivitu dostanou křížovku, díky níž získají odpověď na to, kde naleznou původní znění příběhu</p>	Vyhledává informace vhodné k řešení problému, využívá získané vědomosti.	křížovka, pera, dokončení příběhů v obálce	obálku s příběhem umístit na chodbu, popsat názvem pověsti a vyslat pouze zástupce skupiny
	<p>PREZENTACE PŘÍBĚHŮ</p> <p>- žáci zvolí vedoucího skupiny, který přečte příběh s domyšleným koncem příběhu, ostatní porovnávají s původní verzí příběhu nebo se svou verzí</p>	Volí náležitou intonaci, přízvuk, pauzy a tempo podle komunikačního záměru.	-	mluví pouze vyzvaný žák
Řešení	<p>PRÁCE S MAPOU</p> <p>- každá skupina dostane 3 mapy Libereckého kraje a každý sám za sebe vypisuje originální názvy obcí a reálií, následně se skupina domluví na jednom nejzajímavějším názvu a představí ostatním</p>	Rozlišuje mezi náčrty, plány a základními typy map, vyhledává jednoduché údaje o přírodních podmínkách a sídlištích lidí.	do každé skupiny 3 části mapy, papíry, tužky	do skupin volit stejný druh mapy, přechází se tak sporům v následném vybírání názvů

	Postup – metody, aktivity	Cíle, očekávané výstupy	Pomůcky	Poznámky
	<p>SLOHOVÁ ČÁST</p> <p>-žáci ve skupinách vymýšlí původ vzniku názvu dané obce, kterou si vybrali na mapě a nakonec příběh úhledně přepíší</p>	Píše správně po stránce obsahové i formální jednoduché komunikační žánry.	papír, tužky	vyžadovat po žácích, aby každý přispěl určitou částí příběhu
	<p>REFLEXE NA ZÁVĚR DNE</p> <p>- žáci hodnotí přínos práce, spolupráci ve skupině, co je nejvíce bavilo</p>	Vlastními slovy formuluje získané poznatky, zkušenosti.	míček, plyšová hračka	organizace v kruhu na koberci, mluví ten, kdo má v ruce míček
Řešení	<p>SEZNÁMENÍ S HERALDIKOU</p> <p>- pomocí prezentace se žáci seznámí s nejdůležitějšími informacemi a významy barev v heraldice a od učitele dostanou papír s těmito informacemi</p>	Rozumí různým typům textů a komunikačním prostředkům a využívá je ke svému rozvoji.	prezentace, vytištěné informace na papíře pro každou skupinu	-
	<p>PRODUKČNÍ METODY: VÝROBA ERBU MĚSTA</p> <p>- žáci ve skupině tvoří erb danému městu, sami volí barvy, tvar a symboly znaku</p>	Užívá a kombinuje prvky vizuálně obrazného vyjádření ve vztahu k celku.	čtvrtky A3, fixy, pastelky, může být šablona erbu	chtít po žácích odůvodnění pro zvolení jednotlivých barev erbu

	Postup – metody,aktivity	Cíle, očekávané výstupy	Pomůcky	Poznámky
Řešení	<p>PRODUKČNÍ METODY:</p> <p>VÝROBA PLAKÁTU</p> <p>- žáci vyrábí plakát charakterizující děj smyšleného příběhu, mohou využít nastříhané papírové postavy</p>	Užívá a kombinuje prvky vizuálně obrazného vyjádření ve vztahu k celku.	papír formátu A2, papírové postavy v dobovém oblečení, nůžky, lepidlo	žáci si mohou libovolně zvolit výtvarnou techniku
	<p>PRÁCE S TEXTEM</p> <p>- žáci vyhledávají informace o obcích na internetu či v knihách a úhledně zapisují na čtvrtku, čímž vytváří úvodní stranu příběhu</p>	Rozlišuje podstatné a okrajové informace v textu, podstatné informace zaznamenává.	zeměpisné knihy, mapy, internet, čtvrtka A3, psací náčiní	vyhledávají počet obyvatel, vznik města, řeky, zajímavosti...
	<p>PRODUKČNÍ METODY:</p> <p>Výroba titulní strany knihy</p> <p>- formou rozhovoru seznamujeme žáky s vrstevnicemi, návrh na titulní stranu knihy, následná výtvarná práce</p>	Nalézá vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření vzniklá na základě zrakového vnímání.	čtvrtky A3, tempery, ubrusy, voda, štetce,	žáky je vhodné seznámit s barevným kruhem a s mícháním odstínů barev
	<p>REFLEXE NA ZÁVĚR DNE</p> <p>- žáci hodnotí přínos práce, spolupráci ve skupině, co je nejvíce bavilo</p>	Vlastními slovy formuluje získané poznatky, zkušenosti.	míček či plyšová hračka	v kruhu na koberci, mluví ten, kdo má míček

	Postup – metody,aktivity	Cíle, očekávané výstupy	Pomůcky	Poznámky
Řešení	SEZNÁMENÍ S HISTORIÍ LIBERCE A OKOLÍ - žáci se formou prezentace seznámí s historií a vznikem názvu Liberec	Rozumí různým typům textů a komunikačním prostředkům a využívá je ke svému rozvoji.	prezentace o Liberci	-
	EXKURZE NA RADNICI - žáci se zúčastní předem domluvené exkurze na liberecké radnici, seznámí se s novými informacemi a mají možnost shlédnout Liberec a okolí z radniční věže	Naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje.	možnost využití fotoaparátu	dbát na bezpečnost žáků při pobytu mimo školu
	SLOHOVÝ UTVAR – ZPRÁVA - žáci mají za úkol napsat krátkou zprávu o projektu a o návštěvě radnice	Píše správně po stránce obsahové i formální jednoduché komunikační žánry.	papír, psací potřeby	žáky rozdělit na dvě skupiny, každá píše jinou zprávu
	PREZENTACE PRACÍ - žáci ve skupinách před třídou prezentují svá díla, objasňují proč zvolili dané barvy v erbu, přečtou ostatním svůj příběh	Formuluje své myšlenky v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně v ústním projevu.	-	žáci mají své funkce, každý představí jednu část projektu

	Postup – metody,aktivity	Cíle – očekávané výstupy	Pomůcky	Poznámky
Řešení	POSTTEST -žáci vypracují stejný test jako před začátkem projektu	Využívá získané vědomosti k řešení problémových úloh.	Test	slouží k vyhodnocení projektu
	SHRNUTÍ - společné a individuální	Vlastními slovy formuluje získané poznatky, zkušenosti.	výsledný produkt	-
Reflexe	OHLÉDNUTÍ ZA PROJEKTEM - Jak žáci využijí získané poznatky? Jak se jim pracovalo? Jaké problémy řešili? Kdo a jak komu pomohl?	Reflektuje svůj přínos ke společné práci a oceňuje přínosy ostatních.		organizace na koberci, každý má prostor se vyjádřit
	REFLEXE POCITŮ A PROŽITKŮ - žáci hodnotí pocity z projektu body na stupnici od 0–10 a odůvodní, proč hodnotí právě tím číslem	Pojmenuje úspěchy a problémy, prožitky a pocity z průběhu projektu.	(hodnotící list)	-

8 VYHODNOCENÍ TESTŮ

Tato část diplomové práce obsahuje porovnání výsledků žáků před projektem a po něm pomocí testů. Cílem bylo zjistit míru zlepšení u žáků v testované oblasti a ověřit, zda byl projekt přínosný, či nikoliv a v jaké míře. Pro lepší přehlednost je u každé otázky zobrazen graf, který srovnává správné a špatné odpovědi třídy před zahájením projektu a po jeho skončení. Otázky jsou uvedeny včetně správných odpovědí. Na konci této kapitoly najdeme také graf, který srovnává výsledky jednotlivých žáků u daných otázek. Testu se zúčastnilo 27 žáků, z toho všichni žijí v Libereckém kraji.

1. otázka:

Jak se nazývá kraj, ve kterém žiješ? (1bod)

Odpověď: *Liberecký kraj*

Pretest: V prvním testu odpovědělo správně všech 27 žáků, tedy nikdo neodpověděl špatně.

Posttest: Na konci projektu odpověděli správně všichni žáci, kteří se projektu zúčastnili. Objevilo se tedy 27 správných odpovědí, žádná z nich nebyla špatná.

Graf 1: Testovaná úloha č.1

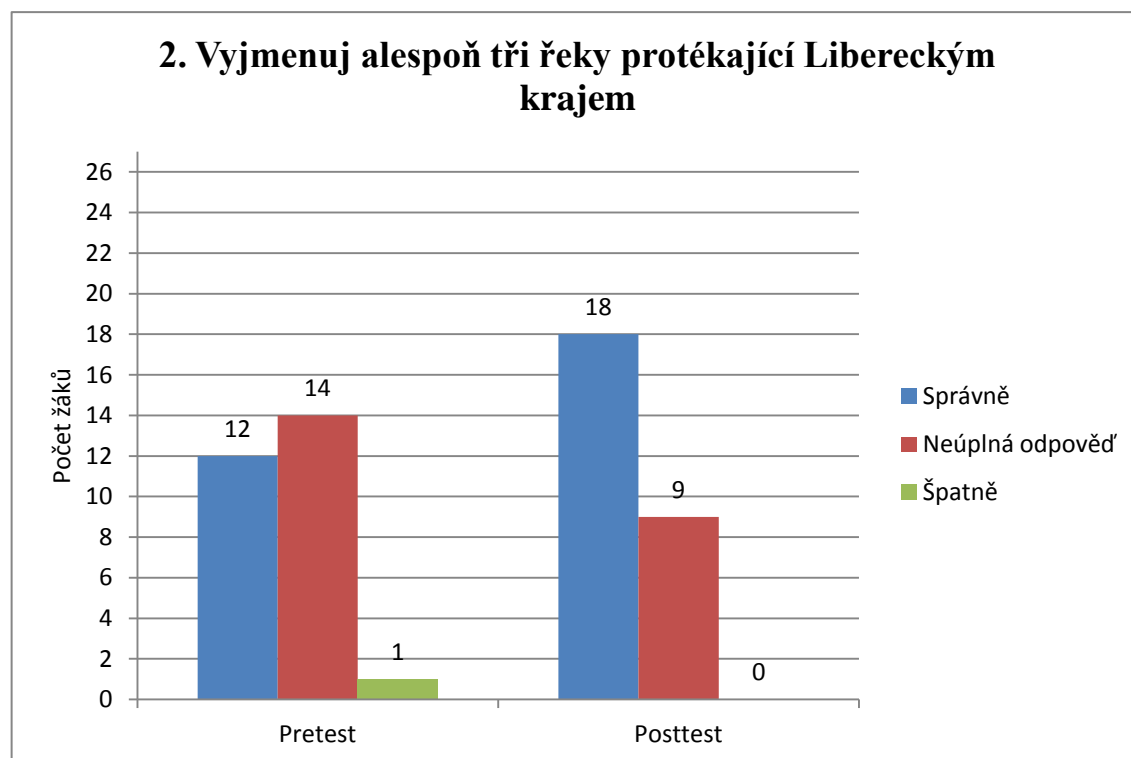
2. otázka:

Vyjmenuj alespoň 3 řeky protékající Libereckým krajem: (2body)

Odpověď: Jizera, Lužická Nisa, Ploučnice, Mumlava, Desná...

Pretest: V pretestu odpovědělo 12 žáků zcela správně, tedy vyjmenovali 3 řeky z Libereckého kraje. Deset žáků si vzpomnělo na dvě řeky, čtyři žáci napsali pouze jednu řeku a jeden uvedl pouze Vltavu, tedy zcela špatnou odpověď. Často se objevovaly řeky jako Labe, Sázava, Berounka a jiné řeky. 26 žáků uvedlo jednu z řek Nisu.

Posttest: Při závěrečném testu bylo vidět velké zlepšení. 18 žáků odpovědělo zcela správně, tedy uvedli správně tři nebo více řek v kraji. Pět žáků uvedlo dvě řeky a čtyři žáci napsali pouze jednu řeku. Neobjevila se žádná pouze špatná odpověď.

Graf 2: Testovaná úloha č. 2

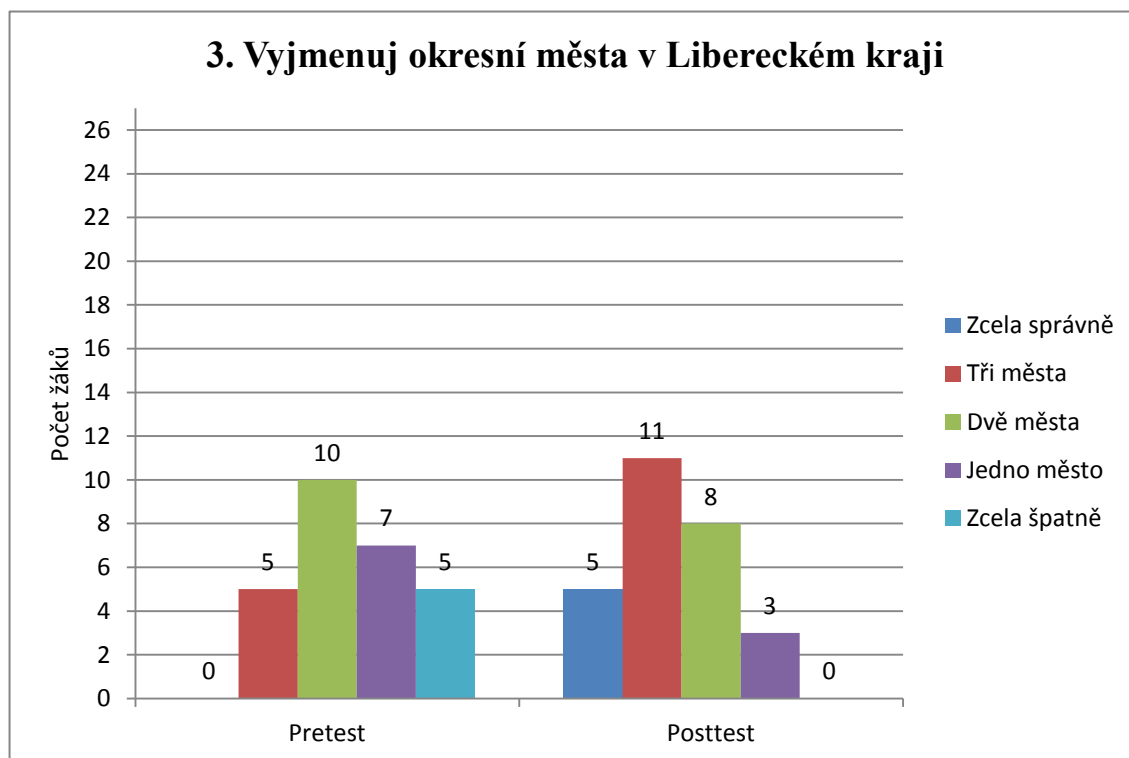
3. otázka

Vyjmenuj okresní města v Libereckém kraji: (4body)

Odpověď: *Liberec, Jablonec nad Nisou, Česká Lípa, Semily*

Pretest: Tuto otázku nezodpověděl zcela správně ani jeden žák. Tři správná okresní města se objevila u pěti žáků, deset žáků mělo správně dvě města. Sedm žáků odpovědělo pouze Liberec a pět žáků neodpovědělo vůbec nebo zcela špatně. Ve špatných odpovědích se často vyskytovala města jako Turnov, Železný Brod, ale také Krkonoše nebo Mladá Boleslav.

Posttest: V této otázce bylo znát po projektu velké zlepšení. Zcela správně odpovědělo pět žáků, tři okresní města uvedlo jedenáct žáků, dvě správná okresní města se objevila u osmi žáků. Pouze jedno město uvedli tři žáci, ale nevyskytla se žádná zcela špatná odpověď.

Graf 3: Testovaná úloha č. 3

4. otázka

Jaký znak patří Liberci? (1 bod)

a)

b)

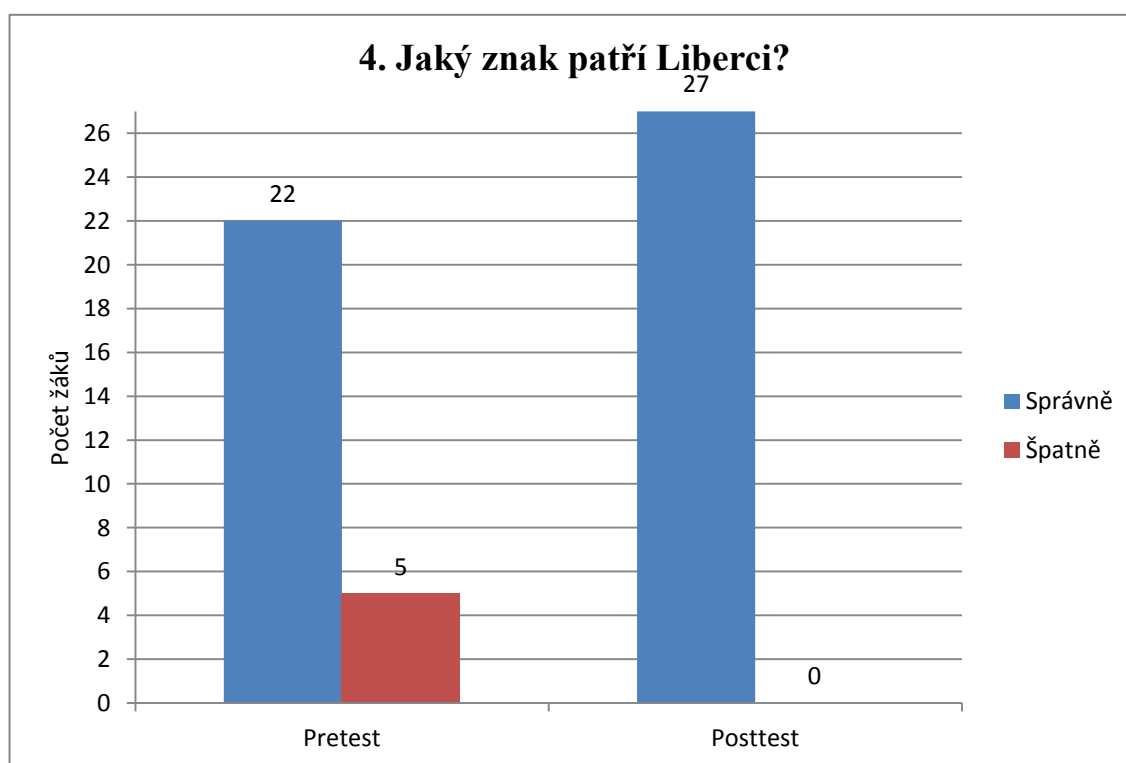
c)

Odpověď: *obrázek c)*

Pretest: U této otázky měli žáci za úkol zakroužkovat správný znak Liberce. Otázku zodpovědělo zcela správně 22 žáků. Zbylých pět žáků si znak spletlo s prvním znakem patřícím městu Písek.

Posttest: Při posttestu odpověděli všichni žáci správně, zakroužkovali tedy městský znak u písmene c.

Graf 4: Testovaná úloha č. 4

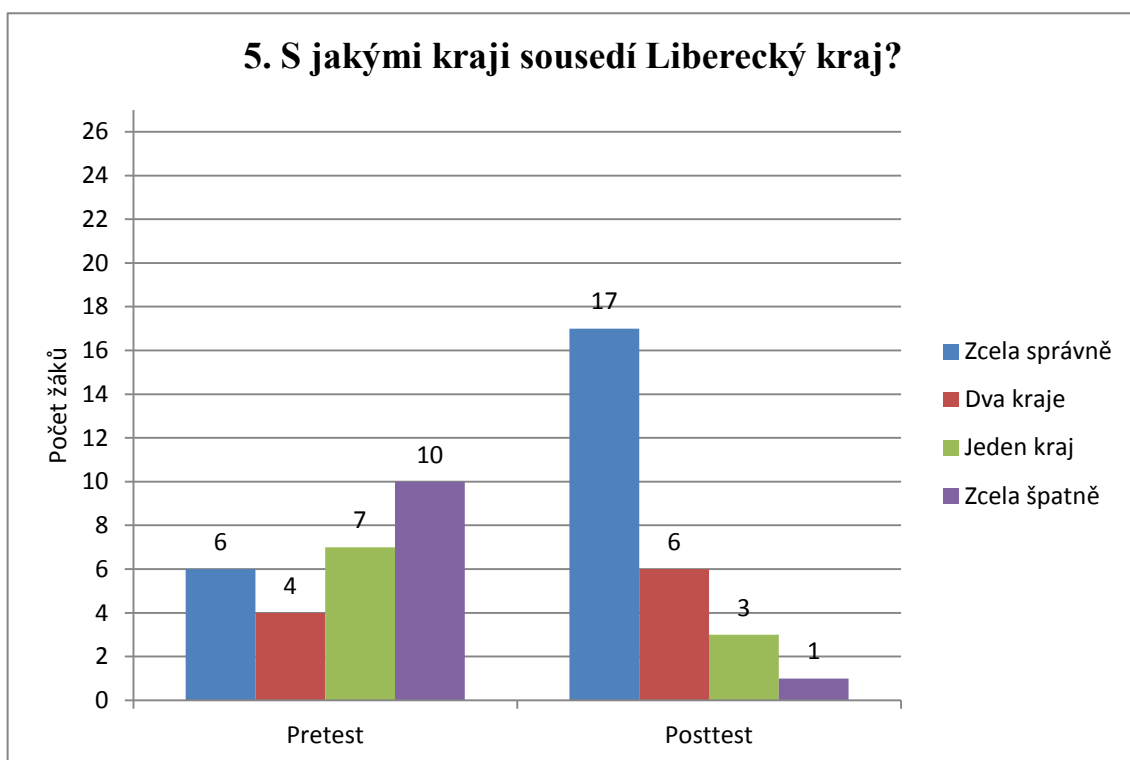
5. otázka

S jakými kraji sousedí Liberecký kraj? (3body)

Odověď: *Ústecký kraj, Stedočeský kraj, Královéhradecký kraj*

Pretest: Tato otázka dělala žákům velké problémy. Pouze 6 žáků odpovědělo na otázku zcela správně, tedy vyjmenovali správně všechny kraje. Čtyři žáci vyjmenovali správně dva kraje a doplnili jedním nesprávným. Sedm žáků napsalo správně pouze jeden sousedící kraj a zbylých 10 žáků odpovědělo zcela špatně. Nejčastěji se zde objevovaly kraje Pardubický i Mladoboleslavský, který neexistuje.

Posttest: U této otázky nastalo oproti pretestu výrazné zlepšení. Zcela správně odpovědělo 17 žáků, dva kraje uvedlo 6 žáků, jeden kraj uvedli 3 žáci a pouze jeden žák odpověděl špatně.

Graf 5: Testovaná úloha č. 5

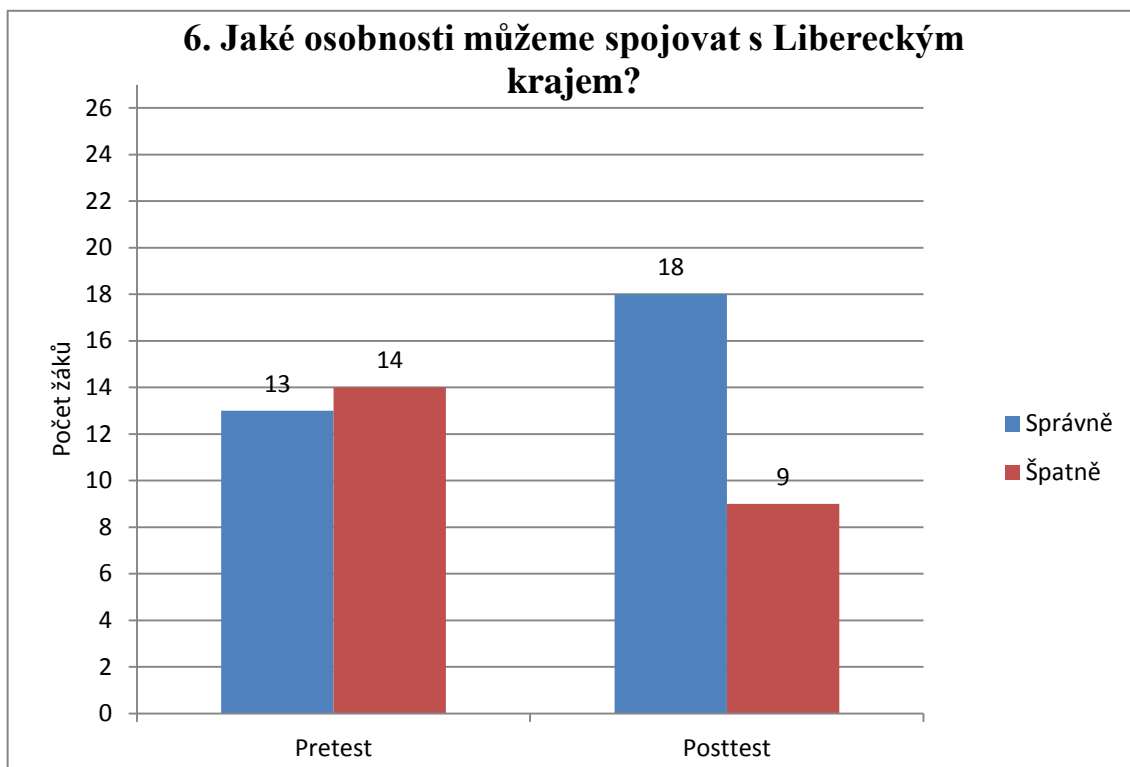
6. otázka

Jaké osobnosti můžeme spojovat s Libereckým krajem? (1 bod)

Odpověď: *Vlasta Burian*

Pretest: Žáci měli na výběr ze tří možností odpovědi. V pretestu žáci spíše chybovali. Správně odpovědělo 13 žáků, chybně 14. Žáci měli za možnost ještě Jana Amose Komenského a Leoše Janáčka. Žáci často tipovali za rodáka Komenského.

Posttest: Žáci se v této otázce mírně zlepšili. Správnou odpověď uvedlo 18 žáků, špatně odpovědělo 9 žáků.

Graf 6: Testovaná úloha č. 6

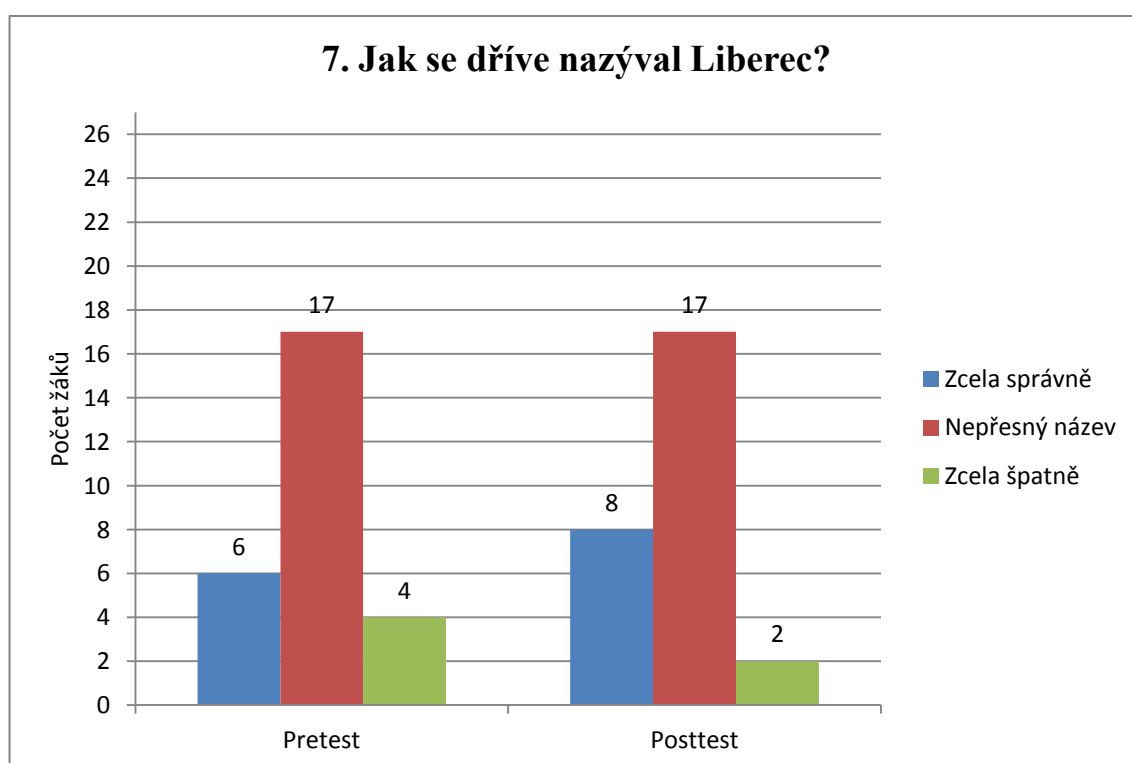
7. otázka

Jak se dříve nazýval Liberec? (2body)

Odpověď: *Reichenberg*

Pretest: V pretestu jsem byla překvapena mírou správných odpovědí. Jelikož se v této otázce vyskytovaly různě pozměněné názvy, které vycházely z původního názvu, proto jsem zcela správnou odpověď hodnotila dvěma body. Jeden bod dostali žáci, kteří neznali přesný název, ale bylo zřejmé, že o původním názvu již slyšeli. Zcela správně tedy odpovědělo 6 žáků, pozměněný název jako Richberg, Rechenburk, Reiberg a další uvedlo 17 žáků. Čtyři žáci na tuto otázku neodpověděli vůbec.

Posttest: V posttestu se objevilo nepatrně více správných odpovědí než v pretestu, ale opět byl název často přeměněný. Zcela správně odpovědělo 8 žáků, nepřesný název uvedlo 17 žáků a dva žáci neodpověděli vůbec.

Graf 7: Testovaná úloha č. 7

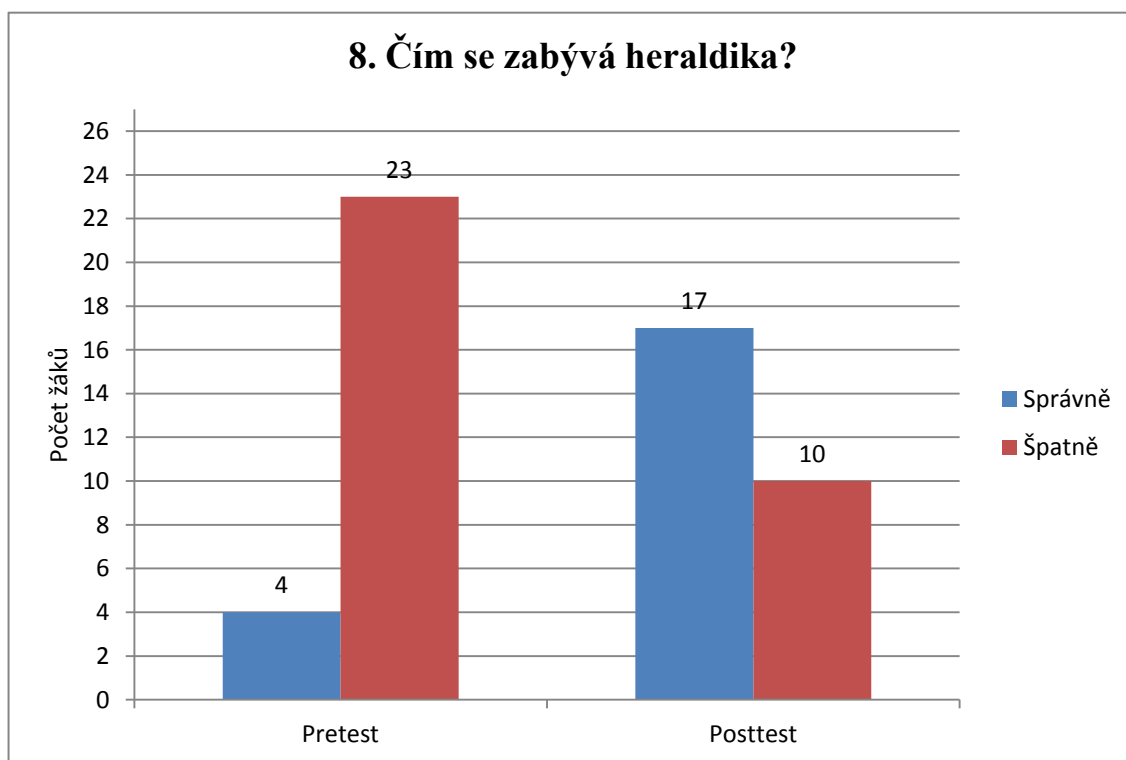
8. otázka

Čím se zabývá heraldika? (1 bod)

Odpověď: *Zabývá se vývojem a významem erbů.*

Pretest: Tato otázka patřila mezi jedny z nejobtížnějších a zároveň neúspěšnějších ve zlepšení. Odpovědi byly hodnoceny podle toho, zda se v nich vyskytovala zmínka o erbech. Pokud ano, hodnotila jsem ji jako správnou odpověď. Správně tedy odpověděli pouze čtyři žáci, zbytek třídy odpověděl špatně. Vyskytovaly se zde odpovědi jako věda o hrdínech, o řeckách, nebo že se zabývá výzkumem kamenů. Neodpovědělo osm žáků.

Posttest: V této otázce bylo patrné největší zlepšení z celého testu. Správně odpovědělo 17 žáků, deset žáků neodpovědělo vůbec nebo špatně.

Graf 8: Testovaná úloha č. 8

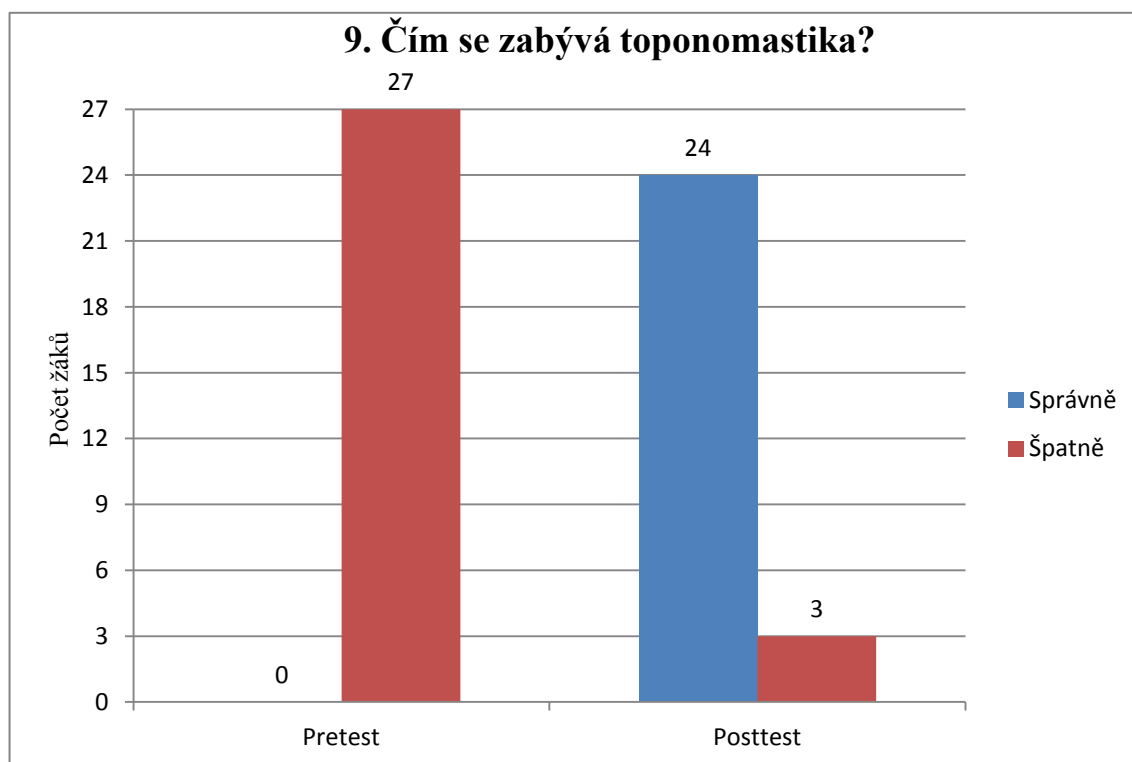
9. otázka

Čím se zabývá toponomastika? (1 bod)

Odpověď: Zabývá se vznikem místních jmen.

Pretest: V této otázce žáci nejvíce chybovali. Je zřejmé, že toto slovo nikdy neslyšeli, proto neodpovídali vůbec nebo si vymýšleli svou teorii. Odpovědi jsem hodnotila podle toho, zda se v nich objevilo spojení místního jména nebo jména obcí. V tom případě byla otázka hodnocena jedním bodem. V pretestu však nikdo neodpověděl správně, 13 žáků neodpovědělo vůbec a ostatní si vymýšleli, že se zabývá například velkými úspěchy, což asi způsobila asociace na předponu top. Objevily se i odpovědi jako výzkum topolů, nebo tropických oblastí.

Posttest: Tato otázka měla po projektu největší zlepšení. Žáci se v průběhu projektu s tímto termínem hodně setkávali, proto si většina žáků zapamatovala, čím se věda zabývá. Celý projekt se soustředí na původ místních jmen, proto žáci odpovídali velmi dobře. Vyskytovaly se odpovědi jako původ jmen obcí, věda o jménech vesnic, nebo konkrétní věty např. jak vznikala jména měst. Správně tedy tuto otázku zodpovědělo 24 žáků, což považuji za velký úspěch. Pouze tři žáci neodpověděli vůbec.

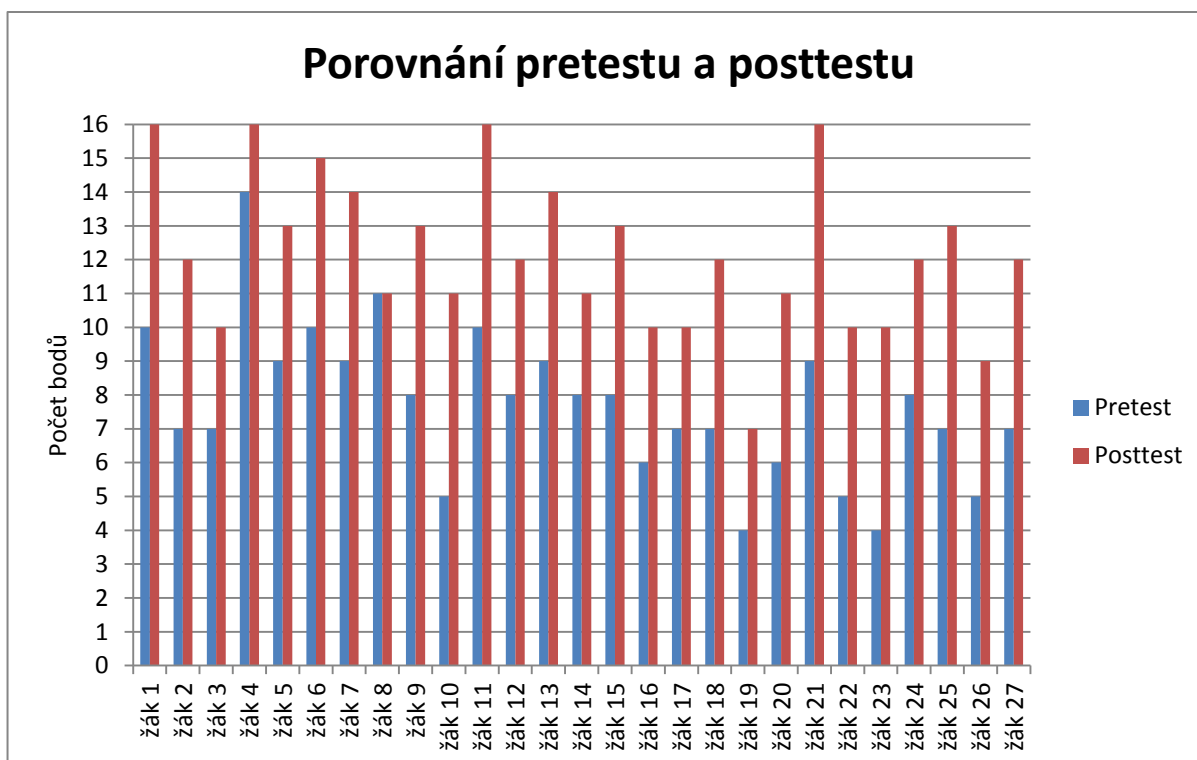
Graf 9: Testovaná úloha č. 9

8.1 Porovnání testů u jednotlivých žáků

Následující graf zobrazuje výsledky jednotlivých žáků v pretestu a posttestu. Na první pohled je patrné, že se žáci v posttestu výrazně zlepšili v porovnání s prvním testem. Žádný žák své výsledky nezhoršil, jeden z žáků dosáhl stejného počtu bodů jako v předchozím testu.

V pretestu se průměrná hodnota dosažených bodů pohybovala kolem sedmi bodů, v posttestu se průměr zvedl na dvanáct bodů. V prvním testu žádný žák nedosáhl plného počtu bodů, nejvyšší počet získaných bodů byl čtrnáct. V posttestu plného počtu dosáhli čtyři žáci. Na základě tohoto srovnání můžeme konstatovat, že byl projekt přínosný a žáci si rozšířili své vědomosti z testované oblasti. Sami projekt hodnotili velmi kladně, výuka pro ně byla hravá a pestrá, nemuseli sedět v lavicích a přesto si zapamatovali velké množství nových informací.

Žáci byli na projektovou metodu již zvyklí z předešlých let, většinou šlo však o projekty jednodenní. Tento typ projektu pro ně byl novou zkušeností a přijali ho s nadšením.

Graf 10: Výsledky jednotlivých žáků

8.2 Diskuze – zhodnocení realizace projektu

Cílem diplomové práce bylo zrealizovat projekt pro žáky 5. ročníků základních škol a vyhodnotit jeho úspěšnost. V celkovém srovnání obou testů mohu potvrdit, že žáci získali nové vědomosti o Liberecku a z toponomastiky. Překvapující pro mě byla skutečnost, že žáci již při prvním testu vykazovali dobré znalosti o kraji, ve kterém žijí, a proto nebylo zlepšení v posttestu tak výrazné, jak jsem očekávala.

Po vyhodnocení testů a rozhovoru s paní učitelkou Mgr. Renatou Pokornou vyplývá, že byl projekt pro žáky velice přínosný. Seznámili se zábavnou formou především s historií svého kraje, s možným vznikem obcí v Libereckém kraji a rozvíjeli své komunikační dovednosti. Projekt byl vhodně navržen, na všechny aktivity bylo dostatek času. Žáci byli při práci ukázněni a velmi nadšení z různorodých činností, proto byla práce v této třídě velice příjemná a těšila mě. Příprava projektu pro žáky základních škol je velice náročná činnost a potřebuje opravdu velké nasazení a zapojení učitele. U příští realizace projektu se budu snažit být ještě více kreativní. Po uskutečnění projektu jsem se poučila, že učitel musí přemýšlet dopředu a projekt plánovat i v souladu s návrhy žáků.

Práce na projektu pro mě byla velkým přínosem do praxe i do života. Naučila jsem se lépe plánovat aktivity a čas strávený s dětmi, byla jsem nucena reagovat na náměty žáků. Práce s dětmi mě naplňuje, obzvláště když vidím, že mou zásluhou jsou nadšené a mohou se vzdělávat zábavnou formou. Cítím opravdový pocit štěstí. Ráda bych ve své učitelské praxi projekty ve výuce využívala a zpestřovala jimi žákům hodiny trávené ve škole.

Výsledným produktem projektu byla kniha, na které se podíleli sami žáci a vtiskli do ní část svých osobností. Produkt byl odměnou nejen pro žáky, ale také pro mě, jelikož jsem viděla zpětnou vazbu svého usilí v konkrétní podobě hmatatelné věci a šťastných tváří ve třídě. Myslím si, že se projekt povedl a splnil má očekávání i očekávání druhých.

Závěr

V současné době se ve školství propagují aktivizující metody výuky. Dnešní vyspělá doba si vyžaduje znalosti z mnoha oblastí, proto jsou na žáky kladeny větší nároky a narůstá množství učební látky. Trendem je upouštění od klasických vyučovacích metod, kdy je žák pouze pasivním posluchačem. Žáky tento způsob vyučování nebaví. Protože mají potřebu dozvídat se nové informace vlastním úsilím, aktivizující metody jsou pro ně výborným řešením. Prostřednictvím více smyslů si osvojují nové vědomosti a lépe si je ukládají do paměti než v případě klasického slovního výkladu učitele. Aktivizace vyučovaných v edukačním prostředí přispívá k rozvoji osobnosti a žáci dosahují stále lepších výsledků.

Cílem diplomové práce bylo zrealizovat projekt pro žáky pátých ročníků základních škol a vyhodnotit jeho úspěšnost. Součástí bylo také rozvíjet komunikační schopnosti a seznámit žáky s původem místních jmen z oblasti Liberecka. Ke splnění cílů mé diplomové práce jsem využila velkého množství aktivizujících metod, které jsem blíže specifikovala v teoretické části své práce. Realizace projektu mě přesvědčila, že je tento typ výuky pro žáky velmi motivující a jejich nadšení při práci přetrvalo až do závěru. Jako hlavní přínos aktivizujících metod ve výuce vidím především propojení reality s učivem. Žáci si mohou učivo spojovat se znalostmi a zkušenostmi ze svého života a vidí v osvojování nových dovedností a znalostí smysl. Další výhodou je nepochybně vynaložená aktivita žáků při řešení problémů. Žáci se pod vedením učitele snaží dosáhnout určitého cíle, učitel je pouze vede správným směrem. Žáci mají tímto způsobem větší možnost zažít pocit úspěchu než při frontální výuce, kdy se stávají pouze pasivními posluchači. Velkou výhodou také spatřuji v rozvoji fantazie a kreativity žáků.

Jedním z cílů diplomové práce bylo ověření úspěšnosti projektu pomocí testů. Na základě realizovaného projektu bylo zjištěno, že je projektová výuka pro žáky zábavnější než frontální výuka. Žáci si lépe upevňují získané vědomosti a jsou schopni je interpretovat ostatním. Projektová výuka zároveň rozvíjí komunikační dovednosti žáků a podporuje spolupráci ve skupině. Žáci se též učí prosazovat svůj názor, učí se i kompromisu.

Testovaný projekt měl za úkol seznámit žáky s historií Libereckého kraje, zejména s původem názvů obcí. Tento cíl byl úspěšně ověřen na základě testů využitých na začátku projektu a následně hned po jeho skončení. V porovnání obou testů vyšlo najevo, že si žáci z projektu zapamatovali velké množství informací. Na základě prezentovaných prací bylo ověřeno, že o dané problematice žáci umí mluvit a obhajovat své názory. Žáci si rozšířili povědomí o historii Libereckého kraje a seznámili se s problematikou toponomastiky. Vymýšleli příběhy o původu názvů obcí z kraje, aktivně využili získané poznatky z heraldiky a také se kreativně podíleli na obálce výstupního produktu. Naučili se vyhledávat informace z různých zdrojů. Také měli možnost navštívit libereckou radnici a získali tak nové poznatky o této reprezentativní budově a jejím okolí.

Aktivizující metody by z mého pohledu měly být zařazovány do výuky častěji, než tomu v současnosti je, i přes svou organizační náročnost. Po realizaci projektu jsem si uvědomila, že je příprava projektové výuky a samotného projektu opravdu náročná a musí se důkladně promyslet do nejmenších detailů. Projektová výuka však pomáhá všestranně a harmonicky rozvíjet osobnost žáků a umožňuje propojení kognitivní oblasti s afektivní i psychomotorickou, což je cílem výchovně – vzdělávacího procesu.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

BROŽ, František: *Očekávané výstupy RVP z českého jazyka a literatury*, 1. vyd. Praha: Tauris 2006, ISBN 80-211-0523-2.

COUFALOVÁ, J.: *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*, 1. vyd. Praha: Fortuna 2006, ISBN 80-7168-958-0.

ČECHOVÁ, Marie – OLIVA, Karel – NEJEDLÝ, Petr: *Hrátky s češtinou*, 1. vyd. Praha, SPN - pedagogické nakladatelství 2007, ISBN 978-80-7235-349-1.

ČERMÁK, Karel: *Český ráj - pohledy do zašlých časů: (příspěvek k dějinám venkovských sídel)*. Jilemnice, Gentiana, c2007,. ISBN 978-80-86527-19-2.

DAVID, Jaroslav: *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie : místní jména, uliční názvy, literární toponyma*, 1. vyd. Praha, Academia 2011, ISBN 978-80-200-1913-4.

CHALUPA, Bohumír: *Tvořivé myšlení: tvořivost jako dobrodružství poznání*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal 2005, ISBN 80-7364-007-4.

JANÁČ, Marek – TUMLÍŘ, Pavel – HARVALÍK, Milan: *Divnopis: proč se to tak jmenuje?*, 1. vyd. Praha, Radioservis 2006, ISBN 8086212475.

KRATOCHVÍLOVÁ, Jana: *Teorie a praxe projektové výuky*. 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita 2006, ISBN 80-210-4142-0.

Liberecký kraj: Liberec : mapa kraje a města. Brno, Moje země Česko, 2014.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2013. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (se změnami provedenými k 1. 9. 2013) [online]. Praha, MŠMT. Dostupné z <http://www.msmt.cz/file/29397/download/>

NEVRLÝ, Miloslav: *Libereckým krajem: Through the Liberec Region = Durch die Liberecer Region*, 1. vyd. Liberec, Liberecký kraj 2003, ISBN 80-239-386-x.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše: *Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*, 1. vyd. Praha, Academia 1995, ISBN 80-200-0554-4.

PASCH, Marvin: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*, 2. vyd. Praha, Portál 2005, ISBN 80-7367-054-2.

PASTYŘÍK, Svatopluk: *Sbírka užitečných materiálů pro onomastické semináře*, 1. vyd. Hradec Králové, Gaudeamus 2005, ISBN 80-7041-043-4.

PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. 1. vyd. 1. Praha, Československá akademie věd 1949.

REJZEK, Jiří: *Český etymologický slovník 2.*, nezměn. vyd. Voznice, Leda 2012, ISBN 978-80-7335-296-7.

RUDA, Vladimír: *Znaky severočeských měst*, 1. vyd. Most, Dialog 1970.

SITNÁ, Dagmar: *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*, 2. vyd. Praha, Portál 2013, ISBN 978-80-262-0404-6.

ŠIMONÍK, Oldřich: *Úvod do školní didaktiky*, Brno, MSD 2003, ISBN 80- 86633-04-7.

ŠMILAUER, Vladimír: *Úvod do toponomastiky (nauky o vlastních jménech zeměpisných)*, 2. vyd. Praha, Státní pedagogické nakladatelství 1966, Učebnice vysokých škol (SPN).

ŠRÁMEK, Rudolf: *Úvod do obecné onomastiky*, 1. vyd. Brno, Masarykova univerzita 1999, ISBN 80-210-2027-X.

TECHNIK, Svatopluk – RUDA, Vladimír: *Liberec minulosti a budoucnosti*, Liberec, Severočeské krajské nakladatelství 1961.

TECHNIK, Svatopluk: *Tři záhady vzniku Liberce, aneb, Jak vznikl Liberec a jeho jméno*, 1. vyd. Liberec, Česká beseda v Liberci 2000.

TOMKOVÁ, Anna – KAŠOVÁ, Jitka – DVOŘÁKOVÁ, Markéta: *Učíme v projektech*, 1. vyd. Praha, Portál 2009, ISBN 978-80-7367-527-1.

VYBÍRAL, Michal: *Od zkušenosti k poznání: [metodický učební text pro učitele]*, Plzeň, Pedagogické centrum 1996.

ZORMANOVÁ, Lucie: *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*, 1. vyd. Praha, Grada 2012, ISBN 978-80-247-4100-0.

Za pověstmi Českého ráje, 1.vyd. Turnov, Městská knihovna Antonína Marka 2005, ISBN 80-86817-17-9.

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKŮ:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/01/Znak_Liberec.svg

<http://www.budweb.cz/cesky/obrazky/znakCB2.gif>

http://nd03.jxs.cz/105/368/cc9b71dd83_65806583_u.gif?1276007689

<https://www.a3sport.cz/images/map/map.php?state=cr>

http://prodeti.zamek-becov.cz/data/editor/lcs_1_big.png?gcm_date=1402057433

http://prodeti.zamek-becov.cz/data/editor/lcs_6_big.png?gcm_date=1402057566

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha A	Pretest
Příloha B	Mapa ČR
Příloha C	Kartičky na rozřazení do skupin
Příloha D	Pracovní list – křížovka
Příloha E	Heraldika
Příloha F	Hodnotící list
Příloha G	Volně vložená příloha - produkt projek

Test č.1 – LIBERECKÝ KRAJ

1.) Jak se nazývá kraj, ve kterém žiješ? (1 bod)

Liberecký

2.) Vyjmenuj alespoň 3 řeky protékající Libereckým krajem: (2body)

Nisa, Jizera, Ploučnice

3.) Vyjmenuj okresní města v Libereckém kraji: (4body)

Liberec, Jablonec, Turnov,

4.) Jaký znak patří Liberci? (1 bod)

a)

b)

c)

5.) S jakými kraji sousedí Liberecký kraj? (3body)

Všecký, Krušov' Hradecký, Bředočský

6.) Jaké osobnosti můžeme spojovat s Libereckým krajem? (1 bod)

- a) Jan Amos Komenský
- b) Vlasta Burian
- c) Leoš Janáček

7.) Jak se dříve nazýval Liberec? (2body)

Richberg

8.) Čím se zabývá heraldika? (1 bod)

Erban

9.) Čím se zabývá toponomastika? (1 bod)

Nrjm

Příloha B: Mapa ČR (nutno rozstříhat)

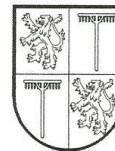
Příloha C: Kartičky na rozřazení do skupin (nutno rozstříhat)

Kartičky na rozdělení žáků do skupin

CVIKOV	CVIKOV	CVIKOV	CVIKOV
JANOV	JANOV	JANOV	JANOV
KAMENICE	KAMENICE	KAMENICE	KAMENICE
BOHATICE	BOHATICE	BOHATICE	BOHATICE
HVĚZDOV	HVĚZDOV	HVĚZDOV	HVĚZDOV
DUBNICE	DUBNICE	DUBNICE	DUBNICE
VŠELIBICE	VŠELIBICE	VŠELIBICE	VŠELIBICE

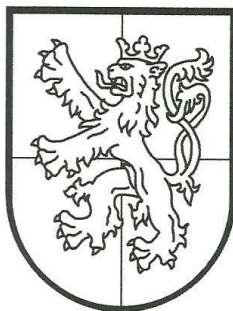
Heraldika

(z latinského *heraldus* - herold) je pomocná věda historická, která se zabývá studiem souhrnu pravidel a zvyklostí, podle nichž se znaky tvoří, popisují, určují a kreslí. Heraldika se uplatňovala zejména ve středověku.

Barvy v heraldice nejstarší a základní heraldické barvy (tinkтуры) jsou červená, modrá, zelená a černá. Zvláštní postavení získaly dále dvě tinkтуры kovové - zlatá (žlutá) a stříbrná (bílá). Z vedlejších barev nabyly později významu barva lidské pleti, hnědá, nachová a oranžová.

1. **zlatá (žlutá)** je barvou Slunce. Je barvou vznešenosti, blahobytu a slavných panovníků. V kombinaci s červenou znamená volnost, stálost a svobodu, v kombinaci s černou počestnost a dlouhý život.
 2. **stříbrná (bílá)** je barvou Měsíce. Symbolizuje čistotu, čest, radost, právo a spravedlnost. Bílá kombinovaná s červenou značí odvahu, bílá s černou zdrženlivost a skromnost, se zelenou čest.
 3. **červená** je barvou Marsu. Je barvou odvážných a statečných a tedy symbolickou barvou revoluce. Vyjadřuje ohnivou touhu po ctnosti, síle, triumfu a vládě. Křesťanství ji spojilo s mučednictvím, dobročinností, ohněm a láskou. V kombinaci s černou značí nenávisť, s modrou dobročinnost, se zelenou smělost.
 4. **modrá** je barvou Jupitera. Je strážlivá, vážná a chladná. Ukrývá v sobě vyrovnanost a klid vodní hladiny. Je barvou ticha a rozjímání. Vyjadřuje stálost, věrnost, životní moudrost a pokoru. Spolu s červenou znamená pýchu, s černou milosrdenství, se zlatou radost.
 5. **zelená** je barvou Venuše. Je barvou mládí, veselí a důvěry. Dále značí naději, mírnost a zdraví. Ve spojení se zlatou vyjadřuje laskavost a dobrotu, s červenou tvrdošijnost a vzdor, s modrou trvalou radost.
 6. **černá** je barvou Saturnu. Skrývá v sobě cosi tajemného, nedostupného, tmu, z níž plyne bázeň a smutek. Přirovnává se k zemi. V heraldice značí pokoru a oddanost, ale i zásadovost a sílu.
-
1. Z vedlejších barev je **purpurová** barvou Merkuru. V symbolice značí důstojnost a vládu, je erbovní barvou lásky. Ve spojení se zlatem vyjadřuje moudrost, se stříbrem mír, s červenou uhlazený mrav, s modrou věrného služebníka, se zelenou šelmovství a s černou žalobu.
 2. **Oranžová** barva vyjadřuje hrdost, pýchu, nestálost a vychloubačnost.
 3. **Tělová** barva značí dlouhé pře a spory.
 4. **Fialová** barva má své postavení v církevní symbolice, je symbolem kajícínosti.

HODNOCENÍ PROJEKTU

Zaznamenej na osu číslo, které nejvíce vystihuje odpověď na otázku.

0 - vůbec nesouhlasím, 10 - úplně souhlasím

1. Projekt mě bavil

2. Díky projektu jsem se naučil něco nového

3. Jsem spokojený/á s výsledkem práce

4. Ve skupině se mi dobře pracovalo

5. Příště bych postupoval/a jinak

